

Ceza Hukukunda Değerlendirme Hatası

Der Bewertungsirrtum im Strafrecht

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇINAR*

ÖZ

Ceza hukukunda hata konusu, en zor konular arasında gösterilmektedir. Konuyu zor yapan sebeplerin başında hata türlerinin birbirinden nasıl ayırt edileceği sorunu gelmektedir. Hata türlerinin birbirinden ayırt edilmesi konusu ise çözülmesi gereken bir problemdir. Zira her hataya bağlanan hukuki sonuç farklı olabilmektedir. Ceza hukukunda hata konusuna katkı sunmak amacıyla bu makalede özel bir hata türü olan değerlendirme hatası ele alınacaktır. Değerlendirme hatası, hatanın oluşması tarzı itibarıyla benzerlik gösterdiğinden literatürde sıklıkla altlama hatası ile karıştırılmakta ve onun hukuki sonuçlarına tabi kılınmaktadır. Bu karışıklığın da önüne geçmek amacıyla değerlendirme hatasının ele alınmasında fayda görüyoruz. Değerlendirme hatası, olguya ilişkin hatalardandır. Değerlendirmenin konusu belirli bir olgudur. Bir olgunun bilgisine vakıf olunabilmesi için bazen bir değerlendirme yapılması gerekebilmektedir. Bu değerlendirmenin yanlış yapılması sebebiyle failin tasavvuru ile gerçeklik uyuşmayabilir. Bu durum değerlendirme hatası şeklinde karşımıza çıkar. Bu sebeple değerlendirme hatasını şu şekilde tanımlamak mümkündür: Suç olayındaki somut bir olguyu doğru algıladığı hâlde bu olgunun hukuki-sosyal anlamını veren kavramı isabetsiz olarak dar değerlendirdiği için ilgili olguyu bu kavram

* Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (ismail.cinar@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0002-5086-5219.

kapsamında görmeyen failin, gerçekleştirdiği fiili de bu sebeple ilgili kavram tarafından kapsanmayan bir davranış olarak görmesine değerlendirme hatası denir. Değerlendirme hatası, anlam hatasına yol açmışsa kastı engeller.

Anahtar Kelimeler: *Değerlendirme hatası, kast, kusur, kastı engelleyen hata.*

Mistake of Evaluative in Criminal Law

ABSTRACT

The subject of mistake in criminal law is one of the most difficult topics. One of the reasons that make the subject difficult is the problem of how to distinguish between the different types of mistake. The problem of distinguishing the different types of mistake from one another is a problem that needs to be solved. This is because the legal result attributed to each type of mistake can be different. In order to contribute to the doctrine of mistake in criminal law, this article will focus on one particular type of mistake, namely the evaluative mistake. Since mistakes of assessment are similar in the way they arise, they are often confused in the literature with mistake of subsumption and subjected to the legal consequences of the latter. In order to avoid this confusion, we consider it useful to discuss the evaluative mistake. A evaluative mistake is a mistake about the factual circumstances of a crime. The object of the valuation is a specific fact. In order to recognize a fact, it may sometimes be necessary to make an evaluation. Since this evaluation is not made correctly, it is possible that the offender's understanding and the reality do not match. This situation presents itself as a evaluative mistake. For this reason, the evaluative mistake can be defined as follows: The offender, who perceives a concrete fact in the crime case correctly, but does not see the relevant fact within the scope of this concept due to an inaccurately narrow evaluation of the concept that gives the legal-social meaning of this fact, and sees the act he committed as an act that is not covered by the relevant concept for

this reason, is called an error of evaluation. An error of judgement prevents intent if it leads to an error of meaning.

Keywords: *Mistake of evaluative, intent, culpability, mistake preventing intent.*

GİRİŞ

Failin tasavvuru ile gerçekliğin uyuşmaması olarak tanımlanan hata, ceza hukukunda bilgisizlik ya da yanlış varsayım olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bilgisizlik ve yanlış varsayım şeklinde ortaya çıkmasının yanında, hatanın konusu açısından da birçok hata türü bulunmaktadır. Ceza hukukunda hatanın türlerine ayrılarak ele alınması hem bir kolaylık hem de bir zorunluluktur. Kolaylıktır, zira bu sayede hata konusunun anlaşılması daha rahat olmaktadır. Zorunluluktur, zira ceza hukukunda hataya tek bir hukuki sonuç yüklenmemekte; farklı hukuki sonuçların yüklenmesi, hatayı tasnif etmeyi zaruri kılmaktadır. Böylece hangi hata türüne hangi hukuki sonucun bağlanacağı belirlenebilmektedir.

Hatanın tasnif edilmesi farklı açılardan olabilir. Kendisine yüklenen hukuki sonuca göre hatanın türlerine ayrılması, elbette mümkündür. Ancak kendisine bağlanan hukuki sonucun ne olacağı sorusuna verilecek cevabın dogmatik olarak savunulan görüşün ne olduğuna bağlı olması, hata konusunda daima yeni ayrımların yapılmasını gerektirebilmektedir. Söz gelimi kastın haksızlık içerisinde mi yoksa kusur içerisinde mi ele alınacağı sorunu, farklı hata tasniflerinin yapılması sonucunu doğurabilmektedir. Nitekim klasik suç öğretisinin etkisiyle fiili hata-hukuki hata ayrımı, kastın tipikliğin bir unsuru olarak kabul edilmesiyle yerini zamanla olguda hata (tipiklik hatası)-haksızlık hatası ayırımına bırakmıştır. Detaylarına girmeyeceğimiz dogmatik görüşlerden ve dolayısıyla kendisine bağlanan hukuki sonucun ne olacağı sorusundan bağımsız olarak hatanın türlerine ayrılması da mümkündür. Bu açıdan bakıldığında ceza hukukunda hata, kendilerine yüklenen hukuki sonuçtan bağımsız olarak üzerinde hata edilen şey ya da hataya düşme şekli baz alınarak doğal bir şekilde türlerine ayrılabilir. Bu çalışmada hatayı doğal olarak

türlerine ayıracak ve bu açıdan yapılan tasnifte belirli hata olaylarını ifade etmek üzere kullanacağımız değerlendirme hatasını, kendisine yüklenecek hukuki sonuçtan bağımsız olarak belirlemeye çalışacağız. Yalnız değerlendirme hatasının aşağıda ele alınacağı üzere norma değil, olguya ilişkin bir hata olması ve olguya ilişkin hataların kast bağlamında ele alınması, konuyu tipiklik aşaması ile sınırlandırmayı gerektirmiştir. Bu sebeple her ne kadar hukuka aykırılık ve kusurluluk aşamalarında da olgusal bir yön bulunsa da¹ bu aşamalarda gündeme gelen hata türlerinin konumuz dışında kaldığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla açıklamalarımız tipiklik aşaması ile sınırlı olacaktır.

Tipiklik aşamasındaki hata türlerini belirledikten sonra Türk Ceza Kanunu bağlamında ve savunduğumuz dogmatik görüş açısından değerlendirme hatasına hangi hukuki sonucun yüklenmesi gerektiğini örneklerle izah edeceğiz.

I. BİR KAVRAM OLARAK DEĞERLENDİRME HATASINA GENEL BİR BAKIŞ

Değerlendirme hatası derken hangi hata olaylarını kast ettiğimizi öncelikli olarak belirlemek gerekir. Bu sebeple önce değerlendirme hatası kavramına genel bir bakış atmak yerinde olacaktır.

Değerlendirme hatası kavramı, hata ve değerlendirme kavramlarından oluşur. Bu hatayı diğer hata türlerinden ayıran husus “değerlendirme” kavramında yatan anlamdır. Bu sebeple önce hata, akabinde değerlendirme kavramları üzerinde duracağız.

A. Hata Kavramı

1. Genel Olarak

Hata kavramı hem genel dilde hem de hukuk dilinde² yerleşik bir kavramdır³. Sözlükte yanlışlık gibi anlamlara gelen hata kavramı⁴

¹ Hukuka uygunluk sebepleri ile zorunluluk hâli gibi kusurluluğu etkileyen hâllerde maddi şart olarak ifade edilen hususların olgusal oluşlarına dikkat çekilmiştir.

² Hata kavramının farklı hukuk dalları açısından ifade ettiği anlamlara dair açıklamalar için bkz. Thomas Rönnau/ Florian Faust/ Michael Fehling, “Der Irrtum und seine Rechtsfolgen”, *Juristische Schulung*, 2004, 667-674, s. 667.

bizi insanın *iç dünyasına* götürür. Bu dünyanın yegâne öznesi olarak insan soyut ya da somut nesnelere ilişkin tasavvurlarda bulunur ve bu tasavvurlara dayalı olarak objektif bakıldığında isabetli ya da isabetsiz olabilen kararlar verir. “Beşer şaşar” özdeyişinde de vurgulandığı üzere her birey, hata yapabilir. Zira her birey kendi dünyasına dair tasavvurlarda bulunur. Bireyin dünyasını, idrakinin yöneldiği her şey oluşturur⁵. Buna karşılık, insanların tasavvurları bu dünyanın imgeleridir, ancak benliklerinden bağımsızdırlar. Bu bakımdan, dünya nesnel tarafı, yani gerçekliği oluşturur; ancak bu dünyanın imgeleri, yani insanın tasavvurları öznel tarafı oluşturur⁶. Tasavvurlarını oluştururken insan önce kendi dünyasını algılar ve sonra bu salt duyuşsal algıları birer idrak hâline getirir⁷. Dolayısıyla hata yapan kişinin tasavvurları öznel⁸ ve fiilleri ile ilgili verdiği kararlarının temelini oluştururlar.

Bireyin oluşturduğu öznel tasavvurları doğru ya da yanlış olabilir. Bir kişinin iç dünyasında harici dünyaya ilişkin oluşturduğu tasavvur, harici dünya ile uyumlu ise doğrudur. Ancak eğer dış dünya ile uyumlu değilse tasavvur yanlıştır. İsabetsiz, doğru olmayan, dış dünya ile uyumsuz olan tasavvura yanlıştır tasavvur (*Fehlvorstellung*) denebilir. Bir şeye ilişkin yanlıştır tasavvurda bulunan kişi, elbette tasavvurunun yanlıştır olduğunu bilmez. Dolayısıyla yanlıştır tasavvurlar sadece bilinçsizce yapılabilirler⁹.

³ Diether Heidrich, *Die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht*, Buchdruckerei von Paul Menzel, Breslau, 1910, s. 1.

⁴ <https://sozluk.gov.tr>.

⁵ Michael Hettinger, “Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumstände- eine Einführung”, *Juristische Schulung*, 1988, 71-80, L. 72.

⁶ Hettinger, “Der Irrtum”, L. 71.

⁷ Kavramlarla bilgi edinme sürecine dair bilgi için bkz. İsmail Çınar, *Der Subsumtionsirrtum und seine Stellung in der strafrechtlichen Irrtumslehre. Ein Beitrag zur Irrtumslehre durch eine dogmatisch-begriffliche Untersuchung des Subsumtionsirrtums und seine rechtliche Qualifikation innerhalb der strafrechtlichen Irrtumslehre*, Logos Verlag Berlin, Berlin, 2019, s. 137, 139.

⁸ Hettinger, “Der Irrtum”, L. 72.

⁹ Arthur Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein in der Schuldlehre des Strafrechts: zugleich ein Leitfaden durch die moderne Schuldlehre*, Krach, Mainz, 1949, s. 77.

Bu açıklamalardan hareketle hata, hukuki düzenlemelerden ve kendisine yüklenen hukuki sonuçlardan bağımsız olarak *bir şeye ilişkin yanlış tasavvur* şeklinde tanımlanabilir¹⁰. Bir *şeye* ilişkin yanlış tasavvurda bulunan kişi, hataya düşmüş demektir. Bu *şey*, üzerinde hataya düşülebilen her şeyi ifade eder. Bir diğer ifade ile bu *şey* gerçeklik olan dünyadan başka bir şey değildir¹¹. Yukarıda ifade edildiği gibi hata, tasavvur ile gerçekliğin farklılaşması, ayrık düşmesi, uyuşmaması olarak da tanımlanabilir¹².

Bu kaba tanımda iki seviye ortaya çıkmaktadır: *Tasavvur seviyesi* ve *gerçeklik seviyesi*. Bu iki seviye arasındaki uyumsuzluk bu nedenle hata olarak adlandırılır. Bu bilinçsiz uyumsuzluk veya sapma, hatayı yapan kişide öznel, içsel ve mevcut bir karar olarak ortaya çıkar¹³. Yanlış tasavvuru gerçeğe uymayan yanlış, hatalı bir tasavvur olarak ele aldığımızdan, buradan yanlış tasavvurdan bahsedilebilmesi için doğru bir tasavvurun bulunmaması gerektiği sonucu çıkar. Dolayısıyla yanlış tasavvur mevcut bir yanlış tasavvurun varlığını gerektirir. Zira herhangi bir tasavvurun bulunmayışı, tabii olarak yanlış bir tasavvurun da bulunmayışı anlamına gelir. Başka bir deyişle eğer bir tasavvur yoksa bir yanlış tasavvur da yoktur. Hata yanlış tasavvur olarak

¹⁰ Michael Hettinger, "Der Irrtum", L. 71; Nils Knobloch, "Examensrelevante Irrtümer im Strafrecht – Eine systematische Darstellung", *Juristische Schulung*, 2010, 864-868, s. 864; Jürgen Rath, "Arbeitsschritte zur Behandlung strafrechtlicher Irrtumsfälle", *Juristische Ausbildung*, 1998, 539-544, s. 539; Rönnau/Faust/Fehling, s. 667.

¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Emanuel Horn, *Der Begriff des Begriffes. Die Geschichte des Begriffes und seine metaphysische Deutung*, München, 1932, s. 88 vd.; Fritz Rolshoven, *Die Stellung des Subsumtionsirrtums im Gesamttirrtumsproblem des Strafrechts*, Bernhard Sporn, Buchdruckerei und Verlag, Zeulanroda, 1934, s. 27 vd.

¹² Heidrich, s. 1; Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 77; Leonhard E. Backmann, "Grundfälle zum strafrechtlichen Irrtum", *Juristische Schulung*, 1972, 196-199, s. 196; Hettinger, "Der Irrtum", L. 71; Patrick Alf Hinderer, "Tatumstandsirrtum oder Verbotsirrtum?", *Juristische Arbeitsblätter*, 2009, 864-868, s. 864; Rönnau/ Faust/ Fehling, s. 667; Wilhelm Schuppe, *Grundriss der Erkenntnistheorie und Logik*, 2. b., Berlin, 1910, s. 173 vd.

¹³ Rönnau/ Faust/ Fehling, s. 667; Hettinger, "Der Irrtum", L. 71, 72.

tanımlandığına göre, bir kimsenin hiçbir tasavvura sahip olmaması hâlinde bir hatadan da söz edilemez¹⁴.

Hatanın farklı sonuçları bulunabilir. Sonuçlarına göre bir hata hukuken önemli ya da önemsiz olabilir.

2. Ceza Hukukunda

Neyin hata teşkil ettiği, ceza hukukunda hata öğretisinin ilk ve temel sorusudur¹⁵. Ceza hukuku kapsamındaki her bir hata türünün temelde aynı şeyi içermesi gerekir ki bu da ceza hukuku kapsamındaki hata kavramının tanımından çıkarılmaktadır. Bununla birlikte, münferit hata türlerinin her bir tanımı, hata kavramının temel tanımının ötesine geçen ve ilgili hata türünü diğerlerinden ayıran özelliklere sahiptir.

Hata, yukarıda genel anlamda bir şey hakkında yanlış tasavvur olarak tanımlanmıştı. Ancak, ceza hukuku kapsamında hata kavramı sadece yanlış tasavvurları kapsamaz. Zira yanlış tasavvur, mevcut yanlış bir tasavvurun varlığını gerektirir. Dolayısıyla, bir kimsenin hiçbir tasavvuru yoksa genel bir terim olarak hatadan bahsetmek mümkün değildir¹⁶. Ancak, salt bilgisizlik ya da fark edememe bu anlamda bir hata oluşturmazken, ceza hukukunda bu tür durumlar da hata olarak nitelendirilmektedir. Zira hukuken kastın engellenmesine yol açan sadece yanlış tasavvur (*error*) değil, aynı zamanda salt bilgisizliktir (*ignorantia*)¹⁷. Bu nedenle ceza hukukunda hata, temel olarak bir şey hakkında yanlış tasavvura sahip olma veya bilgisizlik anlamına gelir. Genel dildeki kullanımın ötesinde, ceza hukukundaki hata kavramı bu nedenle sadece hatalı varsayım (*irriga Annahme*) olarak

¹⁴ Heidrich, s. 2; Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 77; Hettinger, "Der Irrtum", L. 72.

¹⁵ Krş. Heinz-Günter Warda, "Grundzüge der strafrechtlichen Irrtumslehre", *Juristische Ausbildung*, 1979, 1-5, 71-82, s. 1.

¹⁶ Bkz. Heidrich, s. 2; Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 77.

¹⁷ Eduard Kohlrausch, *Irrtum und Schuldbegriff im Strafrecht*, Berlin, 1903, s. 7; Heidrich, s. 2; Adolf Schweizer, *Zur Lehre vom Irrtum im Strafrecht*, Strassburg, 1906, s. 8; Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 77; Warda, s. 1; Hettinger, "Der Irrtum", L. 71; Christoph Burchard, *„Irren ist menschlich“*, Tübingen, 2008, s. 10, 11.

değil, aynı zamanda bir durumun varlığından habersiz olmak (*Unkenntnis*) olarak da anlaşılmaktadır¹⁸.

Hata eden kişinin belirli durumlara dair hiç ya da isabetsiz bir tasavvuru bulunuyorsa bu kişinin; ceza hukukunda failin, mağdurun ya da diğer kişilerin¹⁹ kararı, ceza hukuku anlamında hatalı bir karardır²⁰. Hakkında hiç ya da isabetsiz tasavvurda bulunulan durumlar olarak olaylar, somut olgular ve hatta hukuk söz konusu olabilir. Dolayısıyla ceza hukukunda fail, aşağıda ele alınacak olan bilgi düzeylerinin konusu hakkında yanlış tasavvurda bulunur ya da herhangi bir tasavvura sahip olmazsa hataya düşmüş demektir. Hangi hata türüne düşmüş olduğu ise hatanın konusuna bağlı olarak aşağıda belirlenecek, değerlendirme hatası da bu bağlamda tanımlanmış olacaktır.

Ceza hukukunda hata kavramı elbette tüm yanlış tasavvurları ya da bilgisizlik hâllerini kapsamaz. Bir hata ancak ceza hukuku anlamında önemli sonuçlara yol açıyorsa ceza hukukunda hata kavramının kapsamında kabul edilir²¹. Ceza hukukunda hata öğretisinin amacı da esasen ceza hukukunda önemli, dikkate alınması gereken hataları önemsiz hatalardan ayırt etmektir²². Bu sebeple ceza hukukunda hata kavramı şu şekilde tanımlanabilir: “Ceza hukuku açısından önemli sonuçları olan, yanlış varsayım ya da bilmeme şeklinde ortaya çıkan, tasavvur ile gerçekliğin uyuşmaması durumuna hata denir.”²³ Kısaca tasavvur ile

¹⁸ Hata formlarına dair detaylı bilgi için bkz. Walter Gropp, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. b., Springer-Verlag, Berlin/Heidelberg, 2020, §13 kn. 15, 16.

¹⁹ Dolandırıcılık suçunda dolandırılan kişinin düşürüldüğü hata ya da dolaylı faillikte araç olarak kullanılan kişinin hatası buna örnek gösterilebilir. Bkz. Hettinger, “Der Irrtum”, L. 73, dp. 14; Rath, s. 539, dp. 2; Rönnau/ Faust/ Fehling, s. 668.

²⁰ Rönnau/Faust/Fehling, s. 667; Warda, s. 1.

²¹ Gropp, §13 kn. 20.

²² Kohlrausch, s. 7 vd.; Rolshoven, s. 22; Gropp, §13 kn. 20; Rönnau/Faust/Fehling, s. 667.

²³ Backmann, s. 196; Rath, s. 539; Hinderer, s. 864; Burchard, s. 10; Çınar, *Der Subsumtionsirrtum*, s. 143.

gerçekliğin uyuşmaması olarak ifade edeceğimiz hatayı bu anlamıyla hem bilmeme hem de yanlış varsayımı kapsar şekilde kullanacağız.

Türk Ceza Kanunu'nda hataya ilişkin hükümler m. 4/1 ve m. 30'da yer almaktadır. Bu hatalara sonuç bağlanmıştır. Bu sebeple failin düştüğü hatanın bu hataların kapsamında yer alıp almadığı belirlenmelidir.

B. Değerlendirme Kavramı

Değerlendirme sözcük anlamı itibarıyla bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek demektir²⁴. Ceza hukukunda değerlendirme kavramı öncelikle ceza muhakemesi hukukunda karşımıza çıkmaktadır. Delillerin değerlendirilmesi bağlamında karşımıza çıkan değerlendirme kavramı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için gerçekleştirilen faaliyetleri ifade eder²⁵. Hâkimin somut olayın tespitinde başvurduğu değerlendirme, yine hâkimin ispat edilmiş olaya uygulanacak normun bulunmasında başvurduğu yorumlamadan farklıdır. Yorumlama normun anlamını belirleme faaliyeti iken değerlendirme, yorumlanan normun kendisine uygulanacağı somut olayın ispatında başvurulan akıl yürütme faaliyetidir²⁶. Dolayısıyla değerlendirme olguya ilişkin, yorumlama ise norma ilişkin bir faaliyettir.

Ceza hukukunda değerlendirme ayrıca maddi ceza hukukunda, hata konusunda karşımıza çıkmaktadır. Burada failin suç olayındaki bir olguya ilişkin bilgisi ya da bilgisizliği ile sonuçlanan bir akıl yürütme faaliyeti olarak karşımıza çıkar. Kişinin faili olduğu olay hakkındaki tasavvurunun oluşumunda karşımıza çıkan değerlendirme, failin içinde bulunduğu olay hakkındaki haksızlık ya da cezalandırılabilirlik bilinci ile ilgili değildir. Dolayısıyla ceza muhakemesindeki kullanımlarına paralel olarak failin suç olayına ilişkin değerlendirmesi de aynı şekilde

²⁴ <https://sozluk.gov.tr>.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Çınar, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Verme Sürecine Metodolojik Bir Bakış", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C. 14, S. 56 (2023), 337-370, s. 346 vd.

²⁶ Çınar, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Verme Sürecine Metodolojik Bir Bakış", ss. 346, 355.

olguya ilişkindir. Failin yorumlama faaliyetinde bulunması da olasıdır. Fail de tıpkı hâkimin yaptığı gibi, gerçekleştirdiği olayın hukuk karşısındaki durumunu, bir haksızlık gerçekleştirip gerçekleştirmediği ya da suç işleyip işlemediği konularında bir yorum faaliyetinde bulunabilir.

Dolayısıyla değerlendirme hatası olguya ilişkin hatalardandır. Olguya dair hangi hataların değerlendirme hatası olacağını ise daha detaylı izahlarla belirlemek gerekir. Bu sebeple olguya ilişkin bir hata olarak değerlendirme hatasının tam olarak ne anlama geldiğini belirlemek için failin olguya ilişkin bilgisinin mahiyetini ve olguyu bilmemesinin sonuçlarını ele almak gerekir.

II. FAİLİN OLGUYA İLİŞKİN BİLGİSİNİN MAHİYETİ: KAST

İfade edelim ki failin bilgisi sadece olguya ilişkin değildir. Failin norma ilişkin bilgisi de bulunmaktadır. Kast açısından olgunun, kusur açısından da normun bilgisi önem arz eder. Değerlendirme hatası olguya ilişkin olduğundan aşağıda sadece failin olguya ilişkin bilgisinin mahiyeti ve dolayısıyla kast üzerinde durulacaktır.

A. Olgu Kavramı ve Unsurdan Farkı

TCK m. 21/1'in açık ifadesi ile failin kasten hareket edebilmesi için bilmesi gereken şey, *suçun kanuni tanımındaki unsurlardır*. Bu sebeple suçun kanuni tanımında yer alan unsurlara nelerin dâhil olduğunu belirlemek gerekir. TCK m. 30/1'de *suçun kanuni tanımındaki maddi unsurlardan* bahsedilmektedir. Burada düzenlenen hata hâllerinin kastın öbür yüzü²⁷ oldukları düşünüldüğünde, failin kasten hareket edebilmesi için bilmesi gereken unsurların, suçların tanımlarında yer alan maddi unsurlar olduğunu söyleyebiliriz²⁸.

Peki, “suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsur” ne demektir? Bilindiği gibi ceza kanunlarındaki hükümler iki ana kısımdan

²⁷ Rönnau/Faust/Fehling, s. 667; Warda, s. 2.

²⁸ Mahmut Koca/İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. b., Seçkin Yayıncılık, 2022, Ankara, s. 159.

oluşurlar: bir olayın tasviri ve buna bağlanmış olan cezai yaptırım²⁹. Örneğin TCK m. 81'deki "bir insanı kasten öldüren kişi" ifadesi, kapsamına giren sonsuz olayları tasvir etmektedir. "Müebbet hapis cezası ile cezalandırılır" kısmı ise, tasvir edilen olaya bağlanan cezai yaptırımı belirtir. Tipiklik derken, suçun kanuni tanımının yer aldığı ilk kısım anlaşılır. Bu kısmın "insan" ve "öldürme fiili" gibi unsurları vardır. Bir araya geldiklerinde suç tipini oluşturduklarından bunlara tipikliğin (kanuni suç tanımının) maddi unsurları denir³⁰. Ne var ki TCK m. 61'de cezanın belirlenmesine ilişkin düzenlemede "... işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler" ifadesinde suç olayının tasvir edilmediği, suç olayına bağlanan yaptırımın düzenlendiği ikinci kısım da suçun kanuni tanımının bir parçası olarak gösterilmiştir. Bu ifadenin isabetsiz olduğunu belirtmek gerekir. Zira suçun kanuni tanımı içerisinde cezanın alt ve üst sınırına dair ifadeler yer almaz. Aksi hâlde tanımda yer alan cezai yaptırımı dair hususların da kastın kapsamında yer aldığını kabul etmek gerekir ki bu, kabul edilemez bir sonuçtur. Bu sebeple düzenlemenin "işlenen suç için kanunda öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler" şeklinde anlaşılması gerekir.

Kastın kapsamında olan "suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurlar" kanunda yazılıdır. Fail bu unsurları kanunda yazılı olduğu şekliyle mi bilmelidir? Öncelikle şunu belirtelim ki fail, kanunlarda yer alan soyut suç tanımlarını ve dolayısıyla bu tanımlarda yer alan (maddi) unsurları bilemez, bilmek zorunda da değildir. Zira hukukçu olmayan failden kanuni bilgiye sahip olması beklenemez³¹. Bu

²⁹ Çınar, *Der Subsumtionsirrtum*, s. 92.

³⁰ Winfried Hassemer, *Tatbestand und Typus, Untersuchungen zur strafrechtlichen Hermeneutik*, Köln/Berlin/Bonn/München, 1968, s. 11, 12; Udo Ebert, *Untersuchungen zur Struktur und rechtlichen Relevanz des sogenannten Subsumtionsirrtums (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi)*, Mainz, 1973, s. 42; Isabell Schwegler, *Der Subsumtionsirrtum*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1995, s. 55 vd.

³¹ Arthur Kaufmann, *Die Parallelwertung in der Laiensphäre. Ein sprachphilosophischer Beitrag zur allgemeinen Verbrechenslehre*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München, 1982, s. 16; Hettinger,

tarz bir bilgi esasında hukukçularda bulunur. Bu durumda sadece hukukçular mı kasten hareket edebilecektir? Elbette TCK m. 21/1’de yer alan ifade ile anlatılmak istenen bu olamaz³². Bu sebeple ifadenin anlatılmak isteneni iyi yansıtmadığı *kanaatindeyiz*.

Kanunda yer alan soyut unsurlar, esasen birer kavramdır ve kanundaki hâliyle belirli anlamları olan ve kapsamına giren olguları işaret eden birer göstergedirler. Kastedilen ise bu kavramların kapsamına giren olgulardır. Bu sebeple unsurun olgu olarak anlaşılması gerekir. Dolayısıyla kast unsura ilişkin değil, olguya ilişkindir. Nasıl ki somut bir vakanın (olayın) kendisine değil, kanuni tasvirine tipiklik diyorsak, somut olayın kesitlerine de unsur denmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Sözelimi “A, B’ye iki el ateş ederek ölümüne sebebiyet verdi” şeklinde yaşanan hadise, bir vakadır. Bu olay, “iki el ateş etmek” ve “öldürülenin B olması”ndan oluşmaktadır. *Suç tipi (TCK m. 81) olayı tasvir eder*. Nasıl ki tipikliği oluşturan öğeler varsa ve bunlara *unsur (Merkmal)* diyorsak, olayı oluşturan öğeler de vardır. Bunlara ise *biz olgu (Umstand)* demek istiyoruz. Bu durumda suç tipindeki insan ve öldürme fiili *tipikliğin maddi unsurları* olurken, yaşanmış gerçek olaydaki öldürülenin B olması ve iki el ateş etmek *olayın maddi olguları* olmaktadır³³. Bir olaydaki her bir maddi olgu, kanuni tipteki bir maddi unsura denk gelir. Somut olayın soyut tipi gerçekleştirmesi için somut olaydaki her bir maddi olgunun soyut tipteki her bir maddi unsuru gerçekleştirmesi gerekir. Dolayısıyla *suç tipinin maddi unsurları (Tatbestandsmerkmale)* ile *suç olayının maddi olguları (Tatumstände)* ayrı şeylerdir³⁴. Tipikliğin maddi unsurunun hangi maddi olguyu kapsadığı, ilgili unsurun anlamına göre belirlenir. Bir maddi olgunun herhangi bir

“Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumstände- eine Einführung”, *Juristische Schulung*, 1989, 17-25, L. 18.

³² Krş. Koca/Üzülmez, s. 160.

³³ Karşılaştırınız: Mustafa Ruhan Erdem, “Suçun Konusunda Yanılma ve Sapma”, *D.E.Ü Hukuk Fakültesi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan*, C. 21, S. Özel Sayı (2019), 43-68, s. 45.

³⁴ Hassemmer, s. 34 vd., 67; Schwegler, s. 60; Milan Kuhli, *Normative Tatbestandsmerkmale in der strafrichterlichen Rechtsanwendung. Institutionelle, rechtsverweisende und dichte Elemente im Strafrecht*, Tübingen, 2018, s. 102.

maddi unsuru gerçekleştirip gerçekleştirmediği, yine ilgili unsurun anlamına göre belirlenir³⁵.

Failin işi maddi unsurlarla değil, maddi olgularladır. Bu sebeple failin kasten hareket edebilmesi için bilmesi gereken şey, suçun kanuni tanımındaki unsurlar değil, bu unsurların kavramsal kapsamına giren maddi olgulardır. Sözelimi belgede sahtecilik suçlarındaki belge unsuru, fail tarafından kanunda yer aldığı hâliyle bilinmek zorunda değildir. Kaldı ki bir hukukçu olmadığı için failin bunu bilmesi, istisnalar hariç, olanak dışıdır. Yani hukukçu olmayan fail bilgisini kanundan almaz. Kanunu okusa bile, kanun dilini bilmediğinden, kanunu bilmesi ona yardımcı olmayacaktır. Zira kanunun ne anlatmak istediğini doğrudan kanundan değil, yargı ve literatür ile birlikte öğrenmek durumundadır. Bu öğrenme işini ise eğitim görmüş uzman kişi (hukukçu) yapar³⁶. Failin “belge” unsuru açısından bilmesi gereken, sözelimi arabanın plakasının bir plaka olduğudur. Sahte bir plaka üreten fail bunu belge olarak adlandırmasa, hatta kendi anlam dünyasında sadece kâğıttan oluşan nesnelere belge dediği için plakanın belge olmadığını iddia etse bile, ürettiği şeyin bir plaka olduğunu bilmesi, kastı için yeterlidir. Zira o ne yaptığını; yani maddi olguyu bilmektedir. Çünkü suçun kanuni tanımında geçen “belge” maddi bir unsur iken, “plaka” maddi bir olgudur. Kanun veya hukukçular tarafından, teknik (hukuki) olarak bu eylemin ne şekilde dile getirildiği (formüle edildiği), failin kendisini değil, hukukçuları ilgilendirir. Hakeza fail hırsızlık suçunda geçen “malın başkasına aidiyeti” unsurunu, kanundaki ifade ediliş tarzıyla bilemez. Onun bilmesi gereken, sözelimi zilyedinin rızası olmadan aldığı saatin kendi mülkiyetinde olup olmadığıdır. “Malın başkasına aidiyeti” suçun maddi unsuru iken, “saatin faile ait olmaması” maddi olgudur. Suçun maddi unsurlarına maddi denmesinin sebebi, bu unsurların dış dünyada bir

³⁵ Krş. İsmail Çınar, “Hırsızlık Suçunun Maddi Unsurlarından ‘Malın Başkasına Aidiyeti’ ve Bu Unsurun Kast Bağlamında Yol Açtığı Sorunlar”, *Selçuk Hukuk Kongresi 2020, Kamu Hukuku Tebliğleri Tam Metin Kitabı*, ed. Ü. Süleyman Üstün, Ayşegül Çoban Atik, Tuğba Bayraktar, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2020, 177-228, s. 194 vd.

³⁶ Kaufmann, *Die Parallelwertung*, s. 16.

karşılıklarının olmasıdır. İşte fail maddi unsurların bu karşılıklarını bilmelidir. Aksi hâlde kastından söz edilemez. Bu sebeple kastı kaldıran hata hâli olarak (maddi) *unsurda hata* ya da *tipiklik hatası* yerine (maddi) *olguda hata* denmesinin daha isabetli olacağı *kanaatindeyiz*. Dolayısıyla failin kasten hareket edebilmesi için, *suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurları gerçekleştiren maddi olguları bilerek ve isteyerek hareket etmesi gerekir*.

Kastın bilme unsurunun kapsamı ile ilgili söylenecekler elbette bunlarla sınırlı değildir. Olgu ve unsur kavramlarının farkını belirlemek için bu açıklamaların yeterli olacağını düşünüyoruz³⁷.

Failin bilgisinin unsurlara değil, olgulara ilişkin olduğunu belirttikten sonra değinilmesi gereken bir diğer husus ise olguların doğasının aynı olmadığı, farklı doğalara sahip olguların bulunabileceğidir. Olguların ilk kısmı hırsızlık suçundaki “mal” kavramına tekabül eden söz gelimi “saat” olgusu gibi somut, dış dünyaya ait ve dolayısıyla duyuşal olarak algılanabilir varlıklardır. İkinci kısmı ise yine hırsızlık suçundaki “başkasına aidiyet” kavramına tekabül eden söz gelimi “saatin başkasına ait oluşu” olgusu gibi soyut, düşünsel dünyaya ait ve dolayısıyla akli olarak algılanabilir varlıklardır. Nitekim başkasına aidiyet olgusu gözle görülemez; algılanamaz³⁸. Eğer maddi olgu ilk kısma giren bir varlıksa bu olguya *deskriptif olgu* denir. Buna karşılık eğer maddi olgu ikinci kısma giren bir varlıksa bu olgulara da *normatif olgu* denir. İlk olarak Mayer, suç tiplerindeki unsurların (olguların) aynı doğaya sahip olmadıklarını fark etmiş ve bunun neticesinde tipikliğin maddi unsurlarını (olgularını) deskriptif ve normatif unsurlar şeklinde ayırmıştır³⁹.

³⁷ Kastın kapsamı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Koca/Üzülmez, s. 159 vd.

³⁸ Klaus Hoffmann-Holland, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. b., Mohr Siebeck, Tübingen, 2023, kn. 156, 157.; Koca/Üzülmez, s. 108 vd.; Erdem, s. 46.

³⁹ Max Ernst Mayer, *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*, Carl Winters, Heidelberg, 1915, s. 182 vd.; Kastın bilme unsurunun kapsamı ile doğrudan ilgili olan deskriptif ve normatif unsur ayırımına ilişkin fikir birliği yoktur. Tipikliğin unsurlarının normatif ve deskriptif olarak ayrılması konusunda dört tavrın olduğunu da belirtmek isteriz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ulrich Dopplaff, “Plädoyer für einen Verzicht auf die Unterscheidung in

Olguların bu şekilde tasnif edilmesi, doğaları gereğidir. Tasnife ihtiyaç duyulmasının sebebi ise kendilerine dair bilginin elde edilmesinin farklı yollarla olmasıdır. Nitekim duyusal algıya konu olabilen deskriptif olguya dair bilginin elde edilmesi duyusal algı ile mümkündür. Hâlbuki normatif olgularda bu konu aşağıda da ele alınacağı üzere farklılık gösterir. Olguya dair bilginin elde edilmesinin farklı yollarla olması konusu ise kast açısından önem arz eder. Bu durumda kişinin söz konusu olgu açısından kastının olup olmadığının ispatı, olgunun türüne göre değişir. Bir başka ifade ile failin maddi olguya ilişkin bilgiye hangi koşullar altında sahip addedileceği, bu olgunun *deskriptif bir olgu* veya *normatif bir olgu* olmasına göre değişecektir. Esasında bunun tespiti dogmatik olarak hangi suç teorisinin savunulduğuna göre de değişkenlik arz edebilmektedir. Tartışmalara girmeden bu konunun merkezinde yer alan *failin bilgisinin* farklı aşamaları üzerinde durmak faydalı olacaktır.

B. Failin Olgu Bilgisine Sahip Olması

Failin tipiklik aşamasında olgu bilgisine sahip olması, bildiği olgu açısından kastının olduğunu gösterir. Bunun yanında TCK m. 30/4 işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu konusunda hataya düşen kişiden bahsederek bir tür haksızlık bilgisine işaret eder. TCK m. 4 ise kanunu bilmemek mazeret sayılmaz diyerek kanun bilgisinden bahseder. Haksızlık ve kanun, norma ilişkin bilgilerdir. Dolayısıyla olguya ilişkin bilginin mahiyeti gibi norma ilişkin bilginin mahiyeti de ceza sorumluluğunun belirlenmesinde önem arz etmektedir.

Öyleyse failin iki bilgi düzeyinden bahsedilebilir: olguya ilişkin bilgi ve norma ilişkin bilgi. Her düzey kendi içerisinde bilginin konusu ve elde edilmiş şekli açısından farklı kademeler şeklinde ele alınabilir. Ancak değerlendirme hatası kavramı açısından olguya ilişkin bilgi söz konusu olduğundan makalemizde tipiklik aşaması ile sınırlı olarak sadece olguya ilişkin bilgi üzerinde duracağız⁴⁰. Tipiklik aşamasında

deskriptive und normative Tatbestandsmerkmale", *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 1987, 1-26, s. 1-26.

⁴⁰ Norma ilişkin bilgiler için bkz. Çınar, *Der Subsumtionsirrtum*, s. 103 vd.

failin olgu bilgisi kendi içerisinde, olgunun anlamsal katmanları dikkate alınarak üç aşama olarak ele alınabilir.

1. Fiili Olgu Bilgisi

Failin bilgisinin ilk düzeyi, fiili olguların; yani gerçekten somut olarak var olan olguların bilinmesi ile alakalıdır⁴¹. Buna fiili olgu bilgisi (*Tatsachenkenntnis*) demeyi tercih ediyoruz. Bu aşamada edinilen bilgi, fiili olguların doğal mana içerikleridir⁴². Olgular “fiili-deneysel katmanları”⁴³ itibarıyla idrak edildiklerinde, onların doğal mana içerikleri de edinilmiş demektir. Fiili olgu bilgisi, sadece *duyusal algıya konu olabilen olgular* açısından söz konusu olur.

Peki bir olgunun doğal anlam içeriği ne zaman idrak edilir? Buna cevap olarak esas itibarıyla aynı şeyi kast eden ve aynı sonuca varan iki görüş ortaya atılmıştır. Her iki görüş de fiili olgu bilgisi için duyusal algıyı şart görmektedirler. Yani bir kimsenin fiili olguya ilişkin anlamı kavradığını söyleyebilmek için bu kişinin o olguyu duyusal olarak algılamış olması gerekir. Ancak duyusal algıdan ne anlaşmalı gerektiği konusunda iki görüş ayrı düşmektedir. İlk görüş olguya ilişkin bilginin salt duyusal algı ile elde edileceğini ve bunun ötesinde bir şeyin gerekmediğini kabul eder.⁴⁴ Kanaatimizce de isabetli olan ikinci görüş ise salt duyusal algının yeterli olmadığını, duyusal algının bir de

⁴¹ Rolshoven, s. 27 vd.; Jochen Bachmann, *Vorsatz und Rechtsirrtum im Allgemeinen Strafrecht und im Steuerstrafrecht*, Duncker & Humblot, Berlin, 1993, s. 43 vd.; Rüdiger Nierwetberg, “Der strafrechtliche Subsumtionsirrtum- Tatbestands- oder Verbotsirrtum, Wahndelikt oder untauglicher Versuch?”, *Juristische Ausbildung*, 1985, 238-243, s. 239 vd.

⁴² Hoffmann-Holland, kn. 56; Hinderer, s. 866; Johannes Wessels/Werner Beulke/Helmut Satzger, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 50. b., C. F. Müller, Heidelberg, 2020, kn. 352; Erdem, s. 46.

⁴³ Kristian Kühl, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 8. b., Verlag Franz Vahlen, München, 2017, §5 kn. 91; Günther Jakobs, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Lehrbuch*, 2. b., Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1991, §8 kn. 49.

⁴⁴ Bunun için bkz. Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 172; Bernd Heinrich, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. b., Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2016, kn. 1066; Volker Krey/Robert Esser, *Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil*, 6. b., Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2016, kn. 414; Kühl, §5 kn. 91.

kavramsal bir idrak katmanının olduğunu, dolayısıyla idrak edilmeden salt duyusal algının olguya ilişkin bilgiyi vermeyeceğini söyler⁴⁵. Aynı sonuca varmaları sebebiyle bu görüşler, sözgelimi “bu araba kırmızıdır” ifadesindeki bilginin fiili olgu bilgisi olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla eğer algılayanın algıladığı şeylere temel anlamlar yüklediği vaki ise bundan hareketle bu kişinin fiili olguya ilişkin doğal mana içeriğini kavradığı söylenebilir. Bu bilginin edinilmesi için algılayanın bunun ötesinde herhangi bir değerlendirme yapmasına gerek yoktur.

2. Fiili Olguya Dayanan Anlam Bilgisi

Failin bilgisinin ikinci düzeyinde düşünsel dünyada var olan, soyut ve tasavvur edilebilen olguların, gerçek dünyada var olan, somut ve duyusal olarak algılanabilen olgular aracılığıyla bilinmesi söz konusudur⁴⁶. Fiili olguya dayanan anlam bilgisinde *salt duyusal algı ile algılanamayan olgular*, salt duyusal algı ile algılanabilir bir olgu ile birlikte varlık gösterirler. Dolayısıyla burada normatif olgu oldukları hâlde haklarında bilgi edinilmesi herhangi bir değerlendirme gerektirmeyen; duyusal algıya dayalı olarak bilginin edinilmesinin mümkün olduğu olgular söz konusudur.

Sözgelimi bir kimse uzaktan kendisine doğru yürüyen şeyi ilk önce bir “hayvan”, kendisine yaklaştığında bir “köpek”, daha da yaklaştığında da “kendisine ait köpek” olarak algılar⁴⁷. Algılanan şey hep aynı şey olmasına rağmen hakkındaki bilgi sürekli değişmiştir. Buradaki ilk iki olgunun kapsamına girdikleri kavramlar (hayvan ve köpek) deskriptif kavramlardır. Zira bu kavramların kapsamlarına giren varlıklar düşünsel değil, gerçek dünyada var olan cismani (fiziki anlamda hayvan ve köpek) varlıklardır (deskriptif olgular). “Aidiyet” kavramı ise normatif bir kavramdır. Zira kapsamına düşünsel varlıklar

⁴⁵ Bunun için bkz. Hansrainer Bosbach, *Subsumtion als Problemlösung Psychologische Aspekte juristischer Textinterpretation*, Tübingen, 1981, s. 1; Rolshoven, s. 23 vd.; Karl Larenz, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, 6. b., Springer, Berlin, Heidelberg/New York, 1991, s. 276.

⁴⁶ Bu bilgi düzeyine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Ebert, s. 346 vd.; Bachmann, s. 35 vd.; Nierwetberg, s. 240 vd.; Kühl, §5 kn. 91.

⁴⁷ Örnek için bkz. Moritz Schlick, *Allgemeine Erkenntnislehre*, Berlin, 1918, s. 6.

(normatif olgular) girer. Çünkü bir şeyin herhangi bir insana ait olup olmadığı duyusal olarak algılanacak bir husus değildir. Örnekteki kişinin köpeğin kendisine ait olduğunu buna rağmen nasıl tespit ettiğine bakıldığında “aidiyet” kelimesinin bir “kavram” olarak değil bir “sıfat” olarak rol oynadığı görülür. Bu sıfat duyusal olarak algılanabilen bir varlıkla beraber kullanıldığında, sıfata ilişkin bilgi, ilk bilgi düzeyinde (fiili olgu bilgisi) yapılacak tam bir duyusal algıyla elde edilebilir. Algılanmış olan hayvan, duyusal olarak tam bir algılama neticesinde sadece bir köpek olarak değil, kendine ait köpek olarak algılanmış olur. Dolayısıyla esasen burada deskriptif bir olgunun (örnekte köpek) sıfatlarıyla birlikte (örnekte bir kimseye ait oluş) duyusal algıya konu olduğu görülmektedir. Bu sebeple “başkasına aidiyet” normatif olgusu bu örnekte müstakil bir olgu olarak değil, deskriptif bir olgu ile birlikte ve onun bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kişinin köpeğe ilişkin gerekli olan hukuki-sosyal anlamı idrak edebilmesi için köpeği sadece köpek olarak değil, aynı zamanda kendisine ait köpek olarak algılaması gerekli ve yeterlidir.

3. Değerlendirmeye Dayanan Anlam Bilgisi

Tipiklik aşamasında failin bilgisinin üçüncü düzeyinde de ikinci düzeyde olduğu gibi düşünsel dünyada var olan, soyut ve tasavvur edilebilen olguların bilinmesi söz konusudur. Değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinde salt duyusal algı ile algılanamayan olgulara ilişkin kavranması gereken bilgi, az veya çok bir değerlendirme yapmak suretiyle kavranabilmektedir. Duyusal olarak algılanmak suretiyle olguya ilişkin bazal anlamın elde edildiği fiili olgu bilgisine nazaran burada, elde edilmesi bir değerlendirme sürecini gerektiren anlam söz konusudur⁴⁸.

Sözgelimi sarhoşken saatini 100 liraya E'ye satmak için teklifte bulunan ve teklifi kabul ettiği için sonraki gün parasını vererek saatin

⁴⁸ Bunun için bkz. Nierwetberg, s. 240; Heinz Koriath, “Überlegungen zu einigen Grundsätzen der strafrechtlichen Irrtumslehre”, *Juristische Ausbildung*, 1996, 113-127, s. 125 vd.; Horst Schröder, “Die Irrtumsrechtsprechung des BGH”, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, S. 65 (1953), 178-209, s. 190.

teslimini isteyen E'ye, ehliyetsizliği dolayısıyla zorunda olmadığı hâlde (TMK m. 15) bunu bilmediği için teslim etmek zorunda olduğunu düşünerek saatini teslim eden D, daha sonra E'nin rızası olmadan ondan teslim ettiği bu saati geri almıştır. D saati geri alırken, sarhoşken verdiği sözünde durmak gerekmediğini bu sebeple saat üzerinde hakkı olduğunu düşünmüştür. D burada norma ilişkin değil; olguya ilişkin bir değerlendirme yapmıştır. Olgu ise "malın başkasına aidiyeti" olgusudur. D, E'den aldığı şeyin bir saat olduğunu duyuşsal algısına dayanarak bilmektedir. Ancak bu saatin kendisine mi yoksa E'ye mi ait olduğu konusunda bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. D ne kadar dikkat ederse etsin, saati ne kadar incelerse incelesin, saatin kime ait olduğunu duyuşsal olarak algılayamaz; bunun için akli bir muhakeme yapması gerekir. Muhakemenin sonucunun isabetli olup olmadığının kriteri ise özel hukuktur. Ne var ki fail özel hukuku bilemez. Özel hukuka göre değerlendirme yapacak olan hâkimdir. Burada birbirine bağılı iki sorun ortaya çıkmaktadır: Manasının elde edilmesi bir değerlendirme yapmayı gerektiren normatif olguların anlam içeriğı, hangi anlam içeriğıdir ve bu anlam içeriğinin elde edilmesi için yapılması gereken değerlendirme nasıl bir değerlendirmedir?

Kast bağlamında ele alındığında, failin bu tarz olgulara ilişkin kastının olduğunu söyleyebilmek için kavraması gereken anlam, son derece hâkim olan görüşe göre *hukuki-sosyal anlamdır*⁴⁹. Gerçi failin bilgisinin ilk iki düzeyinde de somut olgularla alakalı hukuki-sosyal anlam kavranmış olmalıdır. Ancak ilk bilgi seviyesinde fail, somut olgunun doğal anlam içeriğini kavrayınca ona ilişkin hukuki-sosyal

⁴⁹ Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 173; Kaufmann, *Die Parallelwertung*, s. 32; Friedrich Nowakowski, "Rechtsfeindlichkeit, Schuld, Vorsatz", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, S. 65 (1953), 379-402, s. 397; Konrad Hobe, *Der Vorsatz bei den normativen Tatbestandsmerkmalen*, Heidelberg, 1962, s. 143; Edmund Mezger, *Strafrecht. Ein Lehrbuch*, 3. b., Duncker & Humblot, Berlin/München, 1949, s. 328; Warda, s. 80; Claus Roxin, *Strafrecht Allgemeiner Teil I*, 4. b., Verlag C. H. Beck, München, 2006, C. I, §12 kn. 101; Wolfgang Joecks, "§16 Irrtum über Tatumstände", *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, §§1-51*, München, 2017, §16 kn. 70; Hoffmann-Holland, kn. 157; Rudolf Rengier, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 12. b., Verlag C. H. Beck, München, 2020, §14 kn. 4; Bachmann, s. 36.

anlam içeriğini de kavramış varsayılmaktadır. İkinci bilgi düzeyinde de duyusal algıya dayalı olarak normatif olgunun hukuki-sosyal anlam içeriği kavranmış olmaktadır. Hâlbuki bazen olguya ilişkin hukuki-sosyal anlam, salt duyusal algı yoluyla elde edilememekte, bunun için verdiğimiz örnekte olduğu gibi bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu değerlendirme hukuki-sosyal bilgiyi veren ve olguya ilişkin (*Sachverhaltsebene*) yapılan bir değerlendirmedir. Dolayısıyla değerlendirmenin hareket noktası norm değil olgudur. Eğer değerlendirme norma ilişkin (*Normebene*) yapılsaydı bu durumda olgunun bilgisinden değil, normun bilgisinden bahsetmek gerekirdi. Normun bilgisi ise ya yasağa ilişkin bilgi ya da ceza kanunlarına ilişkin bilgidir. Bu sebeple örneğimizde D saati geri alırken saatin kendisine ait olup olmadığı konusunda yaptığı değerlendirmenin sonucunda gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını kavramış olmalıdır. Bu anlam, sarhoşken verilen sözün muteber olmaması gerektiği, bu söze istinaden yapılan mali tasarrufların da geçerli olmaması gerektiği noktasında sosyal ve hukuken de kabul edilmiş bilinçtir⁵⁰. Bu anlamın kavranması için failin özel hukuktaki mülkiyetin geçişi ile ilgili düzenlemeleri bilmesine ve bu konudaki kavrayışını buraya dayandırmasına gerek yoktur.

Peki, olgu seviyesinde yapılan ve olguya ilişkin hukuki-sosyal anlamın kavranması ile neticelenmesi gereken bu değerlendirme nasıl bir değerlendirme olmalıdır? Hâkim olan görüş isabetli olarak burada yapılacak değerlendirmenin, sonradan hâkimin yapacağı değerlendirmeye paralel bir değerlendirme olacağını kabul etmektedir. Buna göre kastın varlığı için kısaca “*paralel değerlendirme*” olarak nitelendireceğimiz bir “*hukuk dışı alanda paralel değerlendirme (Parallelwertung in der Laiensphäre)*”⁵¹ veya “*failin bilincinde paralel*

⁵⁰ Çınar, “Malın Başkasına Aidiyeti”, s. 186, 219, 220.

⁵¹ Mezger, s. 328; bu formül altında Binding’e dayanmaktadır: Karl Binding, *Die Normen und Ihre Übertretungen, Dritter Band: Der Irrtum*, Scientia-Verlag, Leipzig, 1918, s. §165 s. 148; bu formülün Türkçeye farklı bir çevirisi ve detaylı açıklamalar için bkz. Ragıp Barış Erman, *Yanulmanın Ceza Sorumluluğuna Etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 45.

değerlendirme (*Parallelbeurteilung im Täterbewusstsein*)⁵² yapılmış olması gerekli ve yeterlidir⁵³. Gereklidir, zira fail paralel değerlendirme yapmadan olgunun ne olduğunu belirleyememektedir. Yeterlidir, zira paralel değerlendirme dışında failden söz gelimi hukuk bilgisine sahip olması beklenemez. Bu görüş bununla, hukuk deneyimi olmayan kişi tarafından ilgili somut olayın hukuki-sosyal anlam içeriğinin kavranmasının yeterli olduğunu söylemiş olmaktadır⁵⁴.

Paralel değerlendirme kavramı, konumuz açısından son derece önemlidir. Zira olguya ilişkin bilginin hangi koşullarla elde edilmiş addedileceğinin kriterini teşkil etmektedir. Failin yaptığı değerlendirmenin paralel değerlendirme olabilmesi için hem yapılan değerlendirmenin nitelik itibarıyla hem de sonucun isabetliliği itibarıyla daha sonra olayla ilgili hâkimin yapacağı değerlendirme ile aynı olması gerekir. Tek fark, hâkimin değerlendirme yaparken bir uzman olarak hukuku kullanması, failin ise değerlendirmeyi kendi bilgi seviyesinde yapmasıdır. Eğer fail bir olguyu anlamlandırma çabası içerisinde iken yaptığı değerlendirme ile daha sonra hâkimin o olgu için yapacağı değerlendirme sonucunda ulaşacağı anlama ulaşmışsa, yapılan

⁵² Hans Welzel, “Der Parteiverrat und die Irrtumsprobleme (Tatbestands-, Verbots- und Subsumtionsirrtum)”, *Juristenzeitung*, 1954, 276-280, s. 279; Hans Welzel, *Das Deutsche Strafrecht, Eine Systematische Darstellung*, 11. b., De Gruyter, Berlin, 1969, s. 76.

⁵³ Esas itibarıyla bu görüşü kabul edenlere örnek olarak bkz. Mezger, s. 328; Welzel, “Der Parteiverrat”, s. 279; Welzel, *Das Deutsche Strafrecht*, s. 76; Roxin, §12 kn. 101; Joecks, §16 kn. 70; Hoffmann-Holland, kn. 157; Rengier, §15 kn. 4; Rolf Schmidt, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 20. b., Verlag Dr. Rolf Schmidt, Bremen, 2018, kn. 208; Jakobs, §8 kn. 49; Krey/Esser, kn. 415; Kühl, §5 kn. 93; Wessels/Beulke/Satzger, kn. 353; Uwe Murmann, *Grundkurs Strafrecht Allgemeiner Teil, Tötungsdelikte, Körperverletzungsdelikte*, 4. b., Verlag C. H. Beck, 2017, München, §24 kn. 11.

⁵⁴ Bkz. BGHSt. 3, 255; 8, 232 vd.; Hans-Heinrich Jescheck/Thomas Weigend, *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 5. b., Duncker & Humblot, Berlin, 1996, §29 II kn. 3a; Roxin, §12 kn. 101; Joachim Vogel, “§16 rrtum über Tatumstände”, *Leipziger Kommentar StGB Band 1, Einleitung §§1-31*, Heinrich Wilhelm Lauffhütte / Ruth Rissing-van Saan / Klaus Tiedemann, Berlin, 2007, §16 kn. 26; Bachmann, s. 36.

değerlendirme bir paralel değerlendirmedir. Dolayısıyla failin yapacağı değerlendirmenin paralel değerlendirme olabilmesi için;

- 1- Değerlendirmenin norma ilişkin değil, olguya ilişkin olması,
- 2- Değerlendirmenin olgunun anlamlandırılması ile ilgili olması

gerekir. Bu paralel değerlendirme sonucunda failin ilgili olgunun hukuki-sosyal anlamını kavramış olabilmesi için ise paralel değerlendirmenin sonucunun daha sonra hâkimin yapacağı değerlendirmenin sonucu ile örtüşmesi, yani paralel değerlendirmenin isabetli olması gerekir.

Dolayısıyla paralel değerlendirme isabetli ise fail değerlendirmeye konu olguya ilişkin bilgiyi kavramış, bu bilgi sayesinde de gerçekleştiği fiilin hukuki-sosyal anlamını bilerek; bir başka ifade ile kasten hareket etmiş demektir. Ne var ki paralel değerlendirmenin isabetli olmama ihtimali de vardır. Bu durumda fail olguyu bilmek için bir değerlendirme yapmış, ancak buna rağmen olguya ilişkin bilgiyi kavrayamamış ve bu sebeple de gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket etmiş olur. Bu durumda failin kastı söz konusu olamaz.

Ne var ki failin olguya ilişkin tüm değerlendirmeleri paralel değerlendirme değildir. Ancak kastın varlığı için değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinin kavranması gerekir. Bu bilgi ise ancak hukuk dışı alanda paralel değerlendirme ile elde edilebilir.

Failin anlam bilgisini ne zaman edindiği konusunda hâkim olan bu görüşün yanında başka teoriler de geliştirilmiştir. Bunlardan kimi özellikle normatif olguların kastın bilme unsuru kapsamında nasıl ele alınacağı konusunda kendine has çözümler getirirken⁵⁵, kimi de tipikliğin maddi unsurlarının normatif ve deskriptif olarak ayrılmasını

⁵⁵ Ellen Schlüchter, *Irrtum über normative Tatbestandsmerkmale im Strafrecht*, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1983, s. 115 vd.

sürdürülemez olarak gördüğünden “hukuk dışı alanda paralel değerlendirme (*Parallelwertung in der Laiensphäre*)” görüşünü reddeder⁵⁶.

Normatif olgulara ilişkin kastın belirlenmesinde kriter olarak kabul ettiğimiz paralel değerlendirmenin, norma ilişkin yapılan “hukuk dışı alanda paralel yorumlama (*Parallelauslegung in der Laiensphäre*)” ile karıştırılmaması gerekir⁵⁷. Paralel yorumlama, failin gerçekleştirdiği fiilin cezalandırılabilir bir fiil olup olmadığı konusunda, kendi bilgi düzeyinde ceza kanunlara ilişkin yaptığı yorumdur. Bu yorumun sonunda fail bir haksızlık gerçekleştirdiğini bilerek hareket edebileceği gibi, yanlış yorum sebebiyle kendisinde haksızlık bilincinin bulunmamasına da sebebiyet verebilir. Bu durumda failin düşeceği hataya atılma hatası (*Subsumtionsirrtum*) denir⁵⁸.

III. FAİLİN OLGUYA İLİŞKİN BİLGİSİZLİĞİNİN MAHİYETİ: HATA

Failin tipiklik aşamasında olgu bilgisine sahip olmaması, ilgili olgu açısından kastının olmadığını gösterir. Bu duruma hata denir. Hangi hata türünün oluştuğu, hatanın hangi bilgi düzeyinde gerçekleştiğine göre belirlenebilir. Burada ele alınacak hata türleri, hatanın “yanlış varsayım” değil, sadece “bilmeme” formu baz alınarak belirlenmiştir.

A. Fiili Olgu Hatası

Failde fiili olgu bilgisinin olmaması sebebiyle düştüğü hataya fiili olgu hatası (*Tatsachenirrtum*) denir. Fail bu hatada suçun kanuni tanımında yer alan maddi bir unsuru gerçekleştiren maddi bir olguyu bilmemektedir. Dolayısıyla bu hata, olguda hata kapsamında olup kasti engeller. Bu hataya düşülmesinin sebebi duyuusal algının bulunmaması

⁵⁶ Klaus Rinck, *Der zweistufige Deliktsaufbau*, Duncker & Humblot, Berlin, 2000, s. 337; Tonio Walter, *Der Kern des Strafrechts. Die allgemeine Lehre vom Verbrechen und die Lehre vom Irrtum*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006, s. 219 vd.

⁵⁷ Kavram hakkında bkz. Çınar, *Der Subsumtionsirrtum*, s. 176 vd.

⁵⁸ Hataya dair ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Çınar, “Atılma Hatası’nın (Der Subsumtionsirrtum) Kavramsal ve Hukuki Anlamı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, C. 6, S. 2 (2021), 79-128, s. 79 vd., <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1705038>.

sebebiyle gerçekleştirilen fiilin hukuki-sosyal anlamının bilinmemesidir⁵⁹.

Örnek: A, avlanırken çalılıkların arkasında hacet gideren B'ye, av zannederek ateş edip ölümüne sebebiyet verir. A ateş ettiği şeyin bir insan olduğunu bilmeden hareket etmiştir. Zira B'yi görmemiştir. Bu sebeple duyuşsal algının bulunmayışı sebebiyle ateş ettiği şeyin farkına varmamıştır. Bu durumda kasten öldürme suçu açısından fiili olgu bilgisi bulunmadığından A'nın kastı yoktur. Ancak TCK m. 30/1 gereği taksirle öldürme suçundan sorumluluğu devam eder.

B. Anlam Hatası

Failde fiili olguya dayanan anlam bilgisinin olmaması sebebiyle düştüğü hataya anlam hatası (*Bedeutungsirrtum*) denir. Anlam hatasında fail normatif olguya ilişkin bilgisizlik durumuna düşer. Bunun sebebi failin o olguyu duyuşsal olarak tam algılamamasıdır. Bu hata da kastı engeller. Her ne kadar değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinin bulunmaması hâline de anlam hatası denebilirse de anlam hatası kavramını sadece ikinci düzey bilginin failde bulunmadığı hâllerle sınırlı olarak kullanmayı tercih ediyoruz⁶⁰.

Örnek: Yemek yediğı restorandan ayrılırken askıda duran başkasına ait ceketini yanlışlıkla alan A, ceketin başkasına ait olup olmadığını, normatif bir olgu olduğundan duyuşsal olarak algılayamaz. Ancak biraz daha dikkat ederse, sözgelimi ceplerini karıştırırsa, duyuşsal olarak malın başkasına aidiyetini algılayabilir. Bu sebeple duyuşsal algı eksikliği sebebiyle normatif bir olguya ilişkin bilgisizlik söz konusu olmuştur. Bu hata TCK m. 30/1 gereği kastı engeller. Dolayısıyla fail hırsızlık suçu açısından kastı bulunmamaktadır. Hırsızlık suçunun taksirli hali de kanunda düzenlenmediğı için A'nın herhangi bir cezai sorumluluğu söz konusu olmaz.

⁵⁹ Çınar, "Malın Başkasına Aidiyeti", s. 218.

⁶⁰ Çınar, "Altıma Hatası", s. 102.

C. Değerlendirme Hatası

1. Genel Olarak

Failin değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinin idrak edilmesi sürecinde düştüğü hataya değerlendirme hatası (*Bewertungsirrtum*) adını veriyoruz⁶¹. Bu hata olguya ilişkin bir hatadır. Bu sebeple kastı engelleyip engellemediği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira değerlendirme olguya ilişkin olduğundan, değerlendirme sürecine yapılan hata sonucu failin kast için gerekli olan hukuki-sosyal anlamı idrak edememesi söz konusu olabilir. Değerlendirme hatasının sebebi failin olguyu duyuşsal olarak tam algılamaması değil, yaptığı yanlış değerlendirmedir. Bu yanlış değerlendirme sebebiyle fail, fiilinin hukuki-sosyal anlamını kavramamış olabilir. Ne var ki bu hata türünün her zaman bir anlam hatası olmayacağını da belirtmek gerekir.

Değerlendirme hatasının kastı engelleyip engellemediği, kastın kapsamına nelerin dâhil olduğu konusuna bağlıdır. Hâkim olan ve yukarıda detaylarını ele aldığımız görüşe göre bu kast için failin olguya ilişkin bilmesi gereken anlam, hukuki-sosyal anlamdır. Bu anlamı veren değerlendirme ise “hukuk dışı alanda paralel değerlendirmedir (*Parallelwertung in der Laiensphäre*)”⁶².

Değerlendirme hatası, olguya ilişkin failin yapacağı tüm değerlendirme hatalarını kapsayan bir kavramdır. Dolayısıyla sadece paralel değerlendirmenin isabetsiz olması halindeki değerlendirme hatasını kapsamaz. Öyleyse tüm değerlendirme hataları kastı engellemez. Bu sebeple değerlendirme hatasına düşen failde, kast için gerekli olan anlam bilgisinin doğal olarak olmadığı sonucuna varılamaz. Değerlendirme hatasına düşen kişinin bu hata sebebiyle anlam bilgisinden de mahrum olup olmadığı ayrıca araştırılmalıdır. Eğer anlam bilgisinden de mahrum olmuşsa değerlendirme hatası kastı engeller.

⁶¹ Krş. Kübra Tunç, *Ceza Hukukunda Kastı Engelleyen Hata*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 8; Ingeborg Puppe, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 3. b., Baden-Baden, 2016, s. 115.

⁶² Mezger, s. 328.

Değerlendirme hatasının, failin değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinin idrak edilmesi sürecinde düştüğü hata olduğunu belirledikten ve bu sebeple mutlak manada failde anlam bilgisizliği şeklinde sonuçlanmayacağını ortaya koyduktan sonra kastı engelleyen ve engellemeyen değerlendirme hatalarının olabileceğini ifade etmek gerekir. Her iki değerlendirme hatasının ayrı ayrı ele alınarak somutlaştırılması gerekir.

2. Kastı Engelleyen Değerlendirme Hatası

İfade edelim ki olgunun kavranması sürecinde fail her zaman değerlendirme yapmaz. Eğer fail bir duraksama yaşamış ve bir değerlendirme safhasına girmişse bu durumda failin yapacağı değerlendirme isabetli ya da isabetsiz olabilir. Değerlendirmenin isabetli olup olmadığı failin tasavvuruna göre değil, gerçekliğe göre belirlenir.

Kastı engelleyen değerlendirme hatası, yaptığı yanlış değerlendirme sebebiyle failin olguyu kavramaması ve böylece gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket etmesine yol açan bir hata türüdür⁶³. Bu değerlendirme genellikle, yukarıda detaylarını verdiğimiz paralel değerlendirmedir. Paralel değerlendirmenin isabetli olması halinde fail kasten hareket eder. Söz gelimi hırsızlık suçunda malın başkasına aidiyeti konusunda uzman olmayan failin yaptığı değerlendirme kendisini, hâkimin bir uzman olarak özel hukuk bilgisini dikkate alarak yapacağı değerlendirme ile aynı sonuca götürmüşse failin yaptığı bu paralel değerlendirme isabetlidir; bu durumda failin başkasına aidiyet olgusunu bilerek hareket ettiği söylenir. Bu bilgiye rağmen failin malı alması, kastının varlığını gösterir. Failin kendisini bu bilgiye rağmen haklı görmesi hâlinde kastının olmadığı söylenemez. Bu durumda bilginin konusu, olgu düzeyinden norm düzeyine geçmiş olur. Bu sebeple haksızlık yanılığının olup olmadığına bakılabilir.

Ancak eğer malın başkasına aidiyeti konusunda yapılan paralel değerlendirme faili, hâkimin özel hukuk bilgisini dikkate alarak yapacağı değerlendirmeden farklı bir sonuca götürmüşse paralel değerlendirme isabetli değildir; fail bu durumda başkasına aidiyet

⁶³ Çınar, "Altlama Hatası", s. 120.

olgusunu bilmeden hareket etmiş demektir. Bu ihtimalde failin gerçekleştirdiği hareketin hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket ettiği söylenebilir. Bu durumda failin düştüğü değerlendirme hatası kastını engeller. Dolayısıyla fail olguya ilişkin hukuki-sosyal anlamın idrak edilmesi sürecinde yaptığı paralel değerlendirmede hata yaparak, olguya ilişkin hukuki-sosyal anlamı kavrayamazsa düştüğü değerlendirme hatası bir anlam hatasına dönüşerek kastı engeller.

Örnek 1: A terziden beden ölçülerini ve parasını peşin vererek özel bir ceket sipariş eder. Teslim günü terziye giden A, kendisi için dikilen ceketin askıda hazır olduğunu görünce ister, ancak terzi sebepsizce teslimden kaçınır. Birkaç defa gidip ceketini alamayan A, nihayet bir gün terzi dükkânının önünden geçerken terzinin olmadığını fırsat bilir ve ceketini alıp gider. A kendisi için dikilen, parasını verdiği ceketini kendisinin addederek almıştır⁶⁴. A, aldığı şeyin hangi ceket olduğu konusunda tam bilgi sahibi olmasına rağmen, ceketin kime ait olduğu konusunda yanılmıştır. Zira teslim edilmeden mülkiyet kendisine geçmediği hâlde, yaptığı değerlendirme sonucu isabetsiz olarak ceketini kendisine ait sanmıştır.

Bu örnekte fail ceketin kendisine ait olup olmadığı konusunda bir paralel değerlendirme yapmış ve sonuç itibarıyla ceketin kendisine ait olduğu kanısına vararak hareket etmiştir. Failin tasavvuru ile gerçeklik uyuşmamaktadır. Zira özel hukuk hükümlerine göre alım satımda malın mülkiyeti teslim ile geçer (.....). Ancak failin özel hukuku bilmesi mümkün değildir. Değerlendirme yapmış ve hataya düşmüştür. Düştüğü hatanın konusu ise normatif bir olgu olan başkasına aidiyet olgusudur. Bu hata sebebiyle fail gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını kavramamıştır. Zira kendisinde kastın varlığı için gerekli olan, başkasına ait bir malı aldığı noktasında bulunması gereken bilgi, düştüğü değerlendirme hatasının sonucu olarak bulunmamaktadır. Dolayısıyla fail bir anlam hatasına düşmüştür. Ancak bunun sebebi düştüğü değerlendirme hatasıdır. Bu sebeple değerlendirme hatası anlam hatasına dönüşerek kastı engellemiştir.

⁶⁴ Benzer örnekler için bkz. Hinderer, s. 866, 867; Kaufmann, *Das Unrechtsbewußtsein*, s. 175.

Örnek 2: Devlet hastanesinde ameliyat edilmek üzere rıza gösteren babasının ameliyatını engellemek isteyen, hekime müdahale etmeyeceğine ve fakat en azından hekim dışındaki çalışanları engellemek için ameliyathane önünde bekleyen A, kapıya yönelmiş olarak hızla yürüyen önlüklü kişinin hekim mi yoksa diğer sağlık personeli mi olduğu konusunda şüpheye düşer. Önlüğün mavi olduğunu, hekimlerin ise beyaz önlük giydiklerini ve bu sebeple kapıya ilerleyen hekim olmadığını düşünen A, ilgili kişinin içeri girmesine engel olmak için kolundan tutarak engel olmaya çalışır. Daha sonra ameliyat için içeri girmeye çalışan kişinin hekim olduğu anlaşılır⁶⁵. Görevini yaptırmamak için direnme (TCK m. 265) suçu açısından olayın değerlendirilmesi gerekir.

Hekimin ameliyat yapmasını engellemek olayı şeklinde ele aldığımızda failin, somut olayda bir hekimi engellediğini bilmesi gerekir. Hekim, salt duyuşsal algıyla tanınacak bir olgu değildir. Bir kimsenin hekim olup olmadığı, öncesindeki bir bilgi ile bilinebilir. Örneğimizde tanımadığı kişinin bir hekim olup olmadığı konusunda değerlendirme yapan fail, hataya düşmüş, hekimin başka sağlık çalışanı olduğunu düşünerek hareket etmiştir. Bu değerlendirme hatası, olguya ilişkindir. Görevini yaptırmamak için direnme (TCK m. 265) suçu açısından ele aldığımızda olayda hekimin engellenmesi suretiyle bu suçun işlendiğinden bahsedilemez. Zira fail kolundan tutup engellediği kişinin bir hekim olduğunu bilmemekte, bu sebeple gerçekleştirdiği fiilin görevini yaptırmamak için direnme (TCK m. 265) suçu açısından hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket etmiştir. Bu sebeple bu suç açısından failin kastı bulunmamaktadır. Ancak failin hekimin kolunu tutması, kasten yaralama suçu açısından değerlendirilebilir.

Örnek 3: B, restoran çıkışı arabasını getiren çalışan Ç'ye az evvel çıktıkları restorana gidip unuttuğu siyah ceketini almasını söyler. Ç gittiğinde askıda siyah bir ceket ve siyah bir mont vardır. Ceket ve

⁶⁵ Benzer örnekler için bkz. Melik Kartal, *Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 139, 142, 143.

montu sürekli karıştıran Ç, montu ceket sanarak başkasına ait montu alıp B'ye getirir⁶⁶.

Bu örnekte Ç başkasına ait taşınır bir malı aldığını bilmemektedir. Bunun sebebi bir ceketin mi yoksa montun mu alındığı konusunda yapılan yanlış değerlendirmedir. Alınan şeyin o şey olarak tanınmamasından kaynaklanan, esasen bir bilgi eksikliği sebebiyle yapılan yanlış değerlendirme, değerlendirme hatasının anlam hatasına yol açmasına sebebiyet vermiştir. Bu örnekte Ç, hırsızlık suçu açısından malın başkasına aidiyeti olgusunda bir değerlendirme hatasına düşmüştür. Bunun sebebi özel hukuktan kaynaklanan bilgi eksikliği değil, failin şahsından kaynaklanan genel sosyal bilgi eksikliğidir. Bu değerlendirme hatasının da kastı engellediğini belirtmek gerekir. Zira failde gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket etmiştir.

Örnek 4: A girdiği alışveriş mağazasında iki adet tahta almak istemektedir. Tahtaları bir sergide kullanmak isteyen ve sergi renkleri ile uyumlu olmasını isteyen A, tahtalar üzerindeki tahtanın fiyatını gösteren renkli etiketi, tahtanın teslimatını belirten bir etiket olduğunu düşünerek fiyatı uygun başka tahtanın etiketi ile değiştirir. Böylece pahalı olan tahtaları daha ucuza alır.

Bu örnekte A, belgede sahtecilik suçu açısından olgu düzeyinde bir değerlendirme yapmış ve hataya düşmüştür. Etiket fiyatı gösteren bir etiket değil, teslimatı gösteren önemsiz bir etiket olarak anlayan A'nın belge bilgisi olmadan ve bu sebeple gerçekleştirdiği hareketin hukuki-sosyal anlamını bilmeden hareket ettiği aşikârdır. Bu sebeple belgede sahtecilik suçları açısından kastı bulunmamaktadır.

Dolayısıyla failin düştüğü değerlendirme hatasının kastı engelleyip engellemediği, bu hata sebebiyle gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamını yitirip yitirmediğine bakarak belirlenmelidir.

3. Kastı Engellemeyen Önemsiz Değerlendirme Hatası

Failin olguya dair yaptığı değerlendirme isabetsizse bakılır; eğer fail buna rağmen kast için gerekli olan hukuki-sosyal anlamı kavramışsa

⁶⁶ Örnek için bkz. Çınar, "Altılama Hatası", s. 102.

düştüğü değerlendirme hatası kastı engellemeyen önemsiz bir hatadır. Konu ile ilgili bir örnek vermekle iktifa ediyoruz.

Örnek: A restoranda yemek yiyen B'nin çok kıymetli siyah ceketini askıya astığı haberini alır. Yemek yerken fark etmeyeceğini düşünerek ceket almaya giden A, gittiğinde askıda siyah bir ceket ve siyah bir mont vardır. Ceket ve montu sürekli karıştıran A, montu ceket sanarak başkasına ait montu alıp restorandan ayrılır. A başkasına ait taşınır bir malı aldığını bilmektedir. Aldığı montu esasen algılamış, ancak algıladığı bu şeyin ceket mi mont mu olduğu konusunda yaptığı değerlendirme yanlış olunca, sonuç da hatalı olmuştur. Bu hata bir değerlendirme hatasıdır. Ancak başkasına aidiyet noktasında bilgisi buna rağmen tamdır. Bu sebeple bu değerlendirme hatası, kastını engellemez. Zira başkasına ait olduğu bilindiği halde bir malın alınması fiilinin hukuki-sosyal anlamını kavramış olmak için ceketin ne şekilde adlandırıldığına bir önemi yoktur⁶⁷.

4. Değerlendirme Hatasının Hata Türleri Arasındaki Yeri

Son tahlilde, suçun kanuni tanımında yer alan unsurların bilinmemesi (TCK m. 30/1) kapsamında kastı engelleyen hata hâlleri şunlardır: *Fiili olgu hatası* ve *anlam hatası*. *Değerlendirme hatası* ise anlam hatasına yol açması koşuluyla kastı engelleyecektir. Dolayısıyla olgu seviyesinde (*Sachverhaltsebene*) yapılan her hata kastı engellememektedir. Kastı kesin olarak engelleyen iki hata türü olarak fiili olgu ve anlam hatalarına birlikte *olguda hata* (*Tatumstandsirrthum* veya *Tatbestandsirrthum*) denilmesini tercih ediyoruz.

Yargıtay verdiği kararlarda değerlendirme hatası kavramına yer vermekte, ancak bununla haksızlık yanılığını kast etmektedir. Bazı kararlarındaki şu ifadeler bunun açık göstergesidir: "...haksızlık yanılığında fail somut olayda ne yaptığının bilincindedir. Fakat davranışını yasaklayan normun varlığında veya yorumunda ... hataya düşmekte, böylece davranışının meşru olduğu düşüncesiyle hareket etmektedir."⁶⁸ "...unsur hatası bir algılama hatası olduğu hâlde, yasak hatası bir **değerlendirme**

⁶⁷ Çınar, *Der Subsumtionsirrthum*, s. 101 vd.

⁶⁸ Yargıtay 16. CD, 2019/9681 E., 2021/490 K.

hatasıdır.”⁶⁹ Ne var ki yorum ya da değerlendirme hatası olarak nitelendirilen, atılma hatası olarak nitelendirilmesi gerektiğini düşündüğümüz⁷⁰ hatanın doğrudan yasak hatası olarak veya olguya ilişkin bir hata olan değerlendirme hatası olarak nitelendirilmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu sebeple değerlendirme hatasının, anlam hatasına yol açması halinde kastı engelleyeceğini vurgulamak gerekir.

Alman Federal Mahkemesi (*Bundesgerichtshof-BGH*) kararlarında ise değerlendirme hatası ile atılma hatası olarak nitelendirdiğimiz hataların ikisine de *Subsumtionsirrtum* denmekte⁷¹ ve hukuken kural olarak önemsiz addedilse de yasak hatasının bir görünüş şekli gibi kabul edilmektedir⁷². Biz bu değerlendirmeye de katılmıyoruz. Zira değerlendirme hatası duruma göre olguda hataya yol açabilmekte ve kastı engellemekte iken atılma hatası, kural olarak önemsiz olmasına rağmen duruma göre yasak hatasına yol açabilmektedir. Bu sebeple iki hata türünün birbirinden ayrılması gerektiğini düşünüyoruz. Zira bu iki hatanın birbiri ile karıştırılması sebebiyle bu tarz hata hâllerinin olguda hatanın kapsamına mı yoksa yasak hatası kapsamına mı girdiği konusu sürekli tartışılmaktadır.

Sonuç

Ceza hukuku açısından önemli sonuçları olan, yanlış varsayım ya da bilmeme şeklinde ortaya çıkan, tasavvur ile gerçekliğin uyuşmaması durumuna hata denir. Failin tasavvuru ile gerçekliğin uyuşmaması olarak da tanımlanabilen hatanın birçok türü vardır. Değerlendirme hatası, tipiklik aşamasında gerçekleşen, olguya ilişkin bir hata türüdür. Değerlendirme olarak isimlendirilmesinin sebebi, failin

⁶⁹ Yargıtay 16. CD, 2020/84 E., 2021/1909 K.

⁷⁰ Krş. Çınar, “Atılma Hatası”, s. 79 vd.

⁷¹ Her iki hatanın benzerlik sebebiyle karıştırılması ve *Subsumtionsirrtum* başlığı altında tek bir hata gibi algılanmasına öğretilerde de sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin bkz. Karl Engisch, *Untersuchungen über Vorsatz und Fahrkässigkeit im Strafrecht*, Scientia-Verlag, Berlin, 1930, s. 82 vd.; Welzel, “Der Parteiverrat”, s. 279; Jürgen Baumann, “Das Umkehrverhältnis zwischen Versuch und Irrtum im Strafrecht”, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1962, 16-18, s. 17; Nierwetberg, s. 239; Hinderer, s. 864 vd.

⁷² Örnek olarak bkz. BGHSt. 7, s.23; 9, s.347; 13, s.138; 15, s.338.

olguya ilişkin anlamı kavrarken yaptığı değerlendirme faaliyetinde hata yapmasıdır.

Değerlendirme hatası tipiklik aşamasında olguya ilişkin bir hata olduğundan, failin olguya ilişkin bilgisinin mahiyetinin belirlenmesi gerekir. Failin tipiklik aşamasında olguya ilişkin bilgisine kast denir. Kast suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi olarak tanımlansa da aslında kastın kapsamına birer kavram olan unsurlar değil, bu unsurlara tekabül eden suç olayındaki münferit somut olgular girer.

Failin olguya dair bilgisi, olgunun doğasına göre farklı yollarla elde edilir. Bu bağlamda olguya dair bilginin üç şekilde elde edilmesi mümkündür. İlk bilgi düzeyine fiili olgu bilgisi denir. Deskriptif olguların söz konusu olduğu bu düzeyde olgu bilgisi, duyuşsal algıya yoluyla elde edilir. İkinci bilgi düzeyine ise fiili olguya dayanan anlam bilgisi denir. Bu düzeyde normatif olgular söz konusudur. Ancak normatif olguya dair bilgi duyuşsal algı yoluyla elde edilir. Son bilgi düzeyine ise değerlendirmeye dayanan anlam bilgisi denir. Bu aşamada failin olgu bilgisi, yapacağı bir değerlendirme sonucu oluşur. Failin elde etmesi gereken bilgi, gerçekleştirdiği fiilin hukuki-sosyal anlamıdır. Bu anlamı elde etmek için yapması gereken değerlendirme ise hukuk dışı alanda paralel değerlendirmedir. Fail olgu hakkında ancak bu şartlar altında kasten hareket etmiş sayılır. Bu değerlendirme norma değil olguya ilişkindir.

Failin tipiklik aşamasında olgu bilgisine sahip olmaması, ilgili olgu açısından kastının olmadığını gösterir. Bu duruma hata denir. Hangi hata türünün oluştuğu, hatanın hangi bilgi düzeyinde gerçekleştiğine göre belirlenebilir. Failde fiili olgu bilgisinin olmaması sebebiyle düştüğü hataya fiili olgu hatası (*Tatsachenirrtum*) denir. Dolayısıyla bu hata, olguda hata kapsamında olup kastı engeller. Failde fiili olguya dayanan anlam bilgisinin olmaması sebebiyle düştüğü hataya anlam hatası (*Bedeutungsirrtum*) denir. Anlam hatasında fail normatif olguya ilişkin bilgisizlik durumuna düşer. Bunun sebebi failin o olguyu duyuşsal olarak tam algılamamasıdır. Bu hata da kastı engeller. Failin değerlendirmeye dayanan anlam bilgisinin idrak edilmesi sürecinde düştüğü hataya değerlendirme hatası (*Bewertungsirrtum*) adını

veriyoruz. Bu hata olguya ilişkin bir hatadır. Bu sebeple kastı engelleyip engellemediği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerlendirme hatasının kastı engelleyip engellemediği, kastın kapsamına nelerin dâhil olduğu konusuna bağlıdır. Hâkim olan ve yukarıda detaylarını ele aldığımız görüşe göre bu kast için failin olguya ilişkin bilmesi gereken anlam, hukuki-sosyal anlamdır. Bu anlamı veren değerlendirme ise “hukuk dışı alanda paralel değerlendirmedir (*Parallelwertung in der Laiensphäre*)”. Değerlendirme hatası, olguya ilişkin failin yapacağı tüm değerlendirme hatalarını kapsayan bir kavramdır. Dolayısıyla sadece paralel değerlendirmenin isabetsiz olması halindeki değerlendirme hatasını kapsamaz. Öyleyse tüm değerlendirme hataları kastı engellemez. Bu sebeple değerlendirme hatasına düşen kişinin bu hata sebebiyle anlam bilgisinden de mahrum olup olmadığı ayrıca araştırılmalıdır. Eğer anlam bilgisinden de mahrum olmuşsa değerlendirme hatası kastı engeller, aksi halde kastı engellemeyen değerlendirme hatası söz konusudur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Irrtum als ein Begriff kann im Strafrecht als ein zu strafrechtlich beachtlichen Folgen führendes Auseinanderfallen von der Vorstellung und der Wirklichkeit, das in Form der irrigen Annahme oder der Unkenntnis zustande kommt, definiert werden. Wenn die Nichtübereinstimmung von der Vorstellung des Irrenden und der Wirklichkeit dadurch erfolgt, dass dem Irrenden die Kenntnis der Wirklichkeit fehlt, kommt der Irrtum in der Form der „Unkenntnis“ zustande. Im Strafrecht gibt es verschiedene Irrtumsarten. Der Bewertungsirrtum ist eine Irrtumsart, der auf der Stufe der Tatbestandsmäßigkeit des Deliktsaufbaus auftritt. Der Grund, warum er als Bewertungsirrtum bezeichnet wird, ist, dass der Täter bei seiner Bewertungstätigkeit einen Irrtum begeht, während er die Bedeutung des Sachverhalts erfasst.

Da es sich bei dem Bewertungsirrtum um einen Irrtum bezüglich einen Tatumstand auf der Tatbestandsmäßigkeitsebene handelt, ist es notwendig, die Art des Wissens des Täters über den Tatumstand zu bestimmen. Das Wissen des Täters über den Tatumstand auf der Tatbestandsmäßigkeitsebene wird als Vorsatz bezeichnet. Obwohl der Vorsatz als die willentliche und wissentliche Verwirklichung der Tatbestandsmerkmale in der Legaldefinition des Straftatbestands definiert ist, umfasst die Wissensseite des Vorsatzes nicht die Tatbestandsmerkmale, die Begriffe sind, sondern die einzelnen konkreten Tatumstände im Tatgeschehen, die diesen Tatbestandsmerkmalen unterfallen.

Es soll auf der Ebene der Tatbestandsmäßigkeit zwischen drei Kenntnisstufen des Täters bezüglich eines Umstandes unterschieden werden, die zum besseren Verständnis als Tatsachenkenntnis, Bedeutungskennntnis durch Tatsachenkenntnis und Bedeutungskennntnis durch Bewertung benannt werden können. Bei der ersten Stufe der Täterkenntnis handelt es sich um die Kenntnis von Tatsachen bzw. tatsächlichen, realen Umständen. Bei dieser ersten Stufe wird tatsächliche bzw. natürliche Sinngehalt der Umstände erfasst. Sind die realen Umstände in ihrem „faktisch-empirischen Substrat“ erkannt, so wird deren natürlicher Sinngehalt erfasst. Tatsachenkenntnis ist nur bei den Umständen möglich, die durch deskriptive Tatbestandsmerkmale beschrieben bzw. bezeichnet werden. Bei der zweiten Stufe der Täterkenntnis handelt es sich

um solche Umstände, die zwar von normativen Tatbestandsmerkmalen bezeichnet werden, deren Bedeutungsgehalt aber keine Bewertung bzw. Beurteilung erfordert. Bei der letzten Stufe soll diejenige Bedeutung der normativen Umstände verstanden werden, deren Erfassung mehr oder weniger eine Beurteilung erfordert. Im Vergleich mit der Tatsachenkenntnis, bei der bloße Unterordnung von dem sinnlich Wahrgenommenen unter einen Alltagsbegriff bereits ausreicht und damit eine basale Bedeutung erfasst wird, wird hier eine solche Bedeutung erfasst, deren Erfassung einen Beurteilungsvorgang erfordert. Genau hier tauchen zwei miteinander verbundenen Fragen auf: Welcher Bedeutungsgehalt der gedachten Umstände ist es, dessen Bedeutung eine Beurteilung erfordert und was für eine Beurteilung ist es, die zur Erfassung dieses Sinngehalts führt?

Diese Fragen sollen im Folgenden speziell beruhend auf der Vorsatzproblematik beantwortet werden. Betrachtet man die zweite und dritte Stufe im Rahmen der Wissensseite des Vorsatzes, so ist die Bedeutung, die bezüglich der Umstände hier zu erfassen ist, nach ganz vorherrschender Meinung die rechtlich-soziale Bedeutung. Zur Erwerbung des sozialen Sinngehalts der gedachten Umstände reicht also die sinnliche Wahrnehmung bzw. die alltagsbegriffliche Erfassung des sinnlich Wahrgenommenen nicht aus. Denn solche gedachten Umstände sind sinnlich nicht wahrnehmbar. Um die Bedeutungskennntnis solcher die unter normative Tatbestandsmerkmale fallenden gedachten Umstände zu besitzen, muss darüber hinaus eine Beurteilung vorliegen, die uns im Rahmen des Vorsatzes den sozialen Sinngehalt liefern muss. Trotz aller Diskussionen um diese Beurteilung im Rahmen der Vorsatzproblematik, ist es an dieser Stelle ausreichend festzuhalten, dass die vorherrschende Ansicht hierzu mit Recht eine Parallelwertung in der Laiensphäre fordert und als hinreichend ansieht. Die Parallelwertung in der Laiensphäre besagt also, dass die Bedeutungskennntnis objektiv als vorliegend angenommen wird, wenn der Täter die gedachten Umstände so bewertet hat, wie sie der Richter später bewerten werden wird.

Den drei Kennntnisstufen des Täters auf der Ebene der Tatbestandsmäßigkeit entsprechend kann man die Irrtumsarten theoretisch in drei Arten aufgliedern: Tatsachenirrtum, Bedeutungsirrtum und Bewertungsirrtum. Das Fehlen von der Tatsachenkenntnis kann man theoretisch als Tatsachenirrtum bezeichnen. Dieser Irrtum schließt den Vorsatz

aus. Das Fehlen der Bedeutungskennntnis durch Tatsachenkenntnis kann man theoretisch als Bedeutungsirrtum bezeichnen. Dieser Irrtum schließt den Vorsatz auch aus. Das Fehlen der Bedeutungskennntnis durch Bewertung kann man theoretisch als Bewertungsirrtum bezeichnen. Da der Bewertungsirrtum hier wegen einer falschen Bewertung nicht erlangt wird, kann man sagen, dass der Bewertungsirrtum zum Bedeutungsirrtum geführt hat. Mit anderen Worten kann ein Bewertungsirrtum theoretisch zur Folge haben, dass der Täter nicht die zum Vorsatz erforderliche Bedeutungskennntnis erlangt hat. Ob aber jeder Bewertungsirrtum rechtlich wie der Bedeutungsirrtum als vorsatzausschließend qualifiziert werden kann, kann man davon abhängig bestimmen, welche Anforderungen man an den Vorsatz stellt. Wie oben bereits erwähnt wurde, ist die zum Vorsatz erforderliche Bedeutungskennntnis nach ganz herrschender Meinung die rechtlich-soziale Bedeutung. Zur Erwerbung des sozialen Sinngehalts der gedachten Umstände muss über die sinnliche Wahrnehmung hinaus eine Beurteilung vorliegen, die uns im Rahmen des Vorsatzes den sozialen Sinngehalt liefern muss. Nach vorherrschender Ansicht ist die hierfür erforderliche und ausreichende Beurteilung eine Parallelwertung in der Laiensphäre. Der Begriff des Bewertungsirrtum umfasst alle Bewertungsirrtümer des Täters in Bezug auf den Tatumstand. Er umfasst also nicht nur den Bewertungsirrtümer, wenn die Parallelwertung falsch ist. Daher schließt nicht jeder Bewertungsirrtum den Vorsatz aus. Aus diesem Grund sollte auch untersucht werden, ob der Täter, der einen Bewertungsirrtum begangen hat, aufgrund dieses Irrtums das Wissen um die Bedeutung vorenthalten wurde. Wenn ihm die Kennntnis des Sinns entzogen wurde, schließt der Bewertungsirrtum den Vorsatz aus, andernfalls handelt es sich um einen Bewertungsirrtum, der den Vorsatz nicht verhindert.

Ferner ist hier zu beachten, dass der Bewertungsirrtum auf der Sachverhaltsebene unterlaufen ist. Der Gegenstand der Parallelwertung ist hier deshalb nicht etwa die Rechtswidrigkeit bzw. die Verbotenheit oder Strafbarkeit der Handlung, die auf der Normebene in Betracht kommen.

KISALTMALAR

b.	: Bası
BGH	: Bundesgerichtshof
BGHSt.	: Die Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
D.E.Ü	: Dokuz Eylül Üniversitesi
dp.	: Dipnot
ed.	: editör(ler)
kn.	: kenar notu
Krş.	: Karşılaştırınız
L.	: Lernbogen
m.	: madde
Örn.	: Örneğin
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
StGB	: Strafgesetzbuch
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vd.	: ve devamı
Yarg.	: Yargıtay

KAYNAKÇA

- BACHMANN Jochen, *Vorsatz und Rechtsirrtum im Allgemeinen Strafrecht und im Steuerstrafrecht*, Duncker & Humblot, Berlin, 1993.
- BACKMANN Leonhard E., "Grundfälle zum strafrechtlichen Irrtum", *Juristische Schulung*, 1972, s. 196-199.
- BAUMANN Jürgen, "Das Umkehrverhältnis zwischen Versuch und Irrtum im Strafrecht", *Neue Juristische Wochenschrift*, 1962, s. 16-18.
- BINDING Karl, *Die Normen und Ihre Übertretungen, Dritter Band: Der Irrtum*, Scientia-Verlag, Leipzig, 1918.
- BOSBACH Hansrainer, *Subsumtion als Problemlösung Psychologische Aspekte juristischer Textinterpretation*, Tübingen, 1981.
- BURCHARD Christoph, *„Irren ist menschlich“*, Tübingen, 2008.
- ÇINAR İsmail, "Altlama Hatası'nın (Der Subsumtionsirrtum) Kavramsalsal ve Hukuki Anlamı", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, C. 6, S. 2 (2021), s. 79-128, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1705038>.
- ÇINAR İsmail, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Verme Sürecine Metodolojik Bir Bakış", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C. 14, S. 56 (2023), s. 337-370.
- ÇINAR İsmail, *Der Subsumtionsirrtum und seine Stellung in der strafrechtlichen Irrtumslehre. Ein Beitrag zur Irrtumslehre durch eine dogmatisch-begriffliche Untersuchung des Subsumtionsirrtums und seine rechtliche Qualifikation innerhalb der strafrechtlichen Irrtumslehre*, Logos Verlag Berlin, Berlin, 2019.
- ÇINAR İsmail, "Hırsızlık Suçunun Maddi Unsurlarından 'Malın Başkasına Aidiyeti' ve Bu Unsurun Kast Bağlamında Yol Açtığı Sorunlar", *Selçuk Hukuk Kongresi 2020, Kamu Hukuku Tebliğleri Tam Metin Kitabı*, ed. Ü. Süleyman Üstün, Ayşegül Çoban Atik, Tuğba Bayraktar, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 177-228.

- DOPSLAFF Ulrich, "Plädoyer für einen Verzicht auf die Unterscheidung in deskriptive und normative Tatbestandsmerkmale", *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 1987, 1-26.
- EBERT Udo, *Untersuchungen zur Struktur und rechtlichen Relevanz des sogenannten Subsumtionsirrtums (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi)*, Mainz, 1973.
- ENGISCH Karl, *Untersuchungen über Vorsatz und Fahrkässigkeit im Strafrecht*, Scientia-Verlag, Berlin, 1930.
- ERDEM Mustafa Ruhan, "Suçun Konusunda Yanılma ve Sapma", *D.E.Ü Hukuk Fakültesi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan*, C. 21, S. Özel Sayı (2019), s. 43-68.
- ERMAN Ragıp Barış, *Yanılganın Ceza Sorumluluğuna Etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- GROPP Walter, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. b., Springer-Verlag, Berlin/Heidelberg, 2020.
- HASSEMER Winfried, *Tatbestand und Typus, Untersuchungen zur strafrechtlichen Hermeneutik*, Köln/Berlin/Bonn/München, 1968.
- HEIDRICH Diether, *Die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht*, Buchdruckerei von Paul Menzel, Breslau, 1910.
- HEINRICH Bernd, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. b., Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2016.
- HETTINGER Michael, "Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumstände- eine Einführung", *Juristische Schulung*, 1988, L. 71-80.
- HETTINGER Michael, "Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumstände- eine Einführung", *Juristische Schulung*, 1989, L. 17-24.
- HINDERER Patrick Alf, "Tatumstandsirrtum oder Verbotsirrtum?", *Juristische Arbeitsblätter*, 2009, s. 864-868.
- HOBE Konrad, *Der Vorsatz bei den normativen Tatbestandsmerkmalen*, Heidelberg, 1962.

- HOFFMANN-HOLLAND Klaus, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. b., Mohr Siebeck, Tübingen, 2023.
- HORN Emanuel, *Der Begriff des Begriffes. Die Geschichte des Begriffes und seine metaphysische Deutung*, München, 1932.
- JAKOBS Günther, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Lehrbuch*, 2. b., Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1991.
- JESCHECK Hans-Heinrich/WEIGEND Thomas, *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*, 5. b., Duncker & Humblot, Berlin, 1996.
- JOECKS Wolfgang, "§16 Irrtum über Tatumstände", *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, §§1-51*, 3. b., München, 2017.
- KARTAL Melik, *Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.
- KAUFMANN Arthur, *Das Unrechtsbewußtsein in der Schuldlehre des Strafrechts: zugleich ein Leitfaden durch die moderne Schuldlehre*, Mainz: Krach, 1949.
- KAUFMANN Arthur, *Die Parallelwertung in der Laiensphäre. Ein sprachphilosophischer Beitrag zur allgemeinen Verbrechenslehre*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München, 1982.
- KNOBLOCH Nils, "Examensrelevante Irrtümer im Strafrecht – Eine systematische Darstellung", *Juristische Schulung*, 2010, s. 864-868.
- KOCA Mahmut/ÜZÜLMEZ İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. b., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- KOHLRAUSCH Eduard, *Irrtum und Schuldbegriff im Strafrecht*, Berlin, 1903.
- KORIATH Heinz, "Überlegungen zu einigen Grundsätzen der strafrechtlichen Irrtumslehre", *Juristische Ausbildung*, 1996, s. 113-127.
- KREY Volker/ESSER Robert, *Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil*, 6. b., Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2016.

- KUHLI Milan, *Normative Tatbestandsmerkmale in der strafrichterlichen Rechtsanwendung. Institutionelle, rechtsverweisende und dichte Elemente im Strafrecht*, Tübingen, 2018.
- KÜHL Kristian, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 8. b., Verlag Franz Vahlen, München, 2017.
- LARENZ Karl, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, 6. b., Springer, Berlin, Heidelberg/New York, 1991.
- MAYER Max Ernst, *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*, Carl Winters, Heidelberg, 1915.
- MEZGER Edmund, *Strafrecht. Ein Lehrbuch*, 3. b., Duncker & Humblot, Berlin/München, 1949.
- MURMANN Uwe, *Grundkurs Strafrecht Allgemeiner Teil, Tötungsdelikte, Körperverletzungsdelikte*, 4. b., Verlag C. H. Beck, München, 2017.
- NIERWETBERG Rüdiger, "Der strafrechtliche Subsumtionsirrtum-Tatbestands- oder Verbotsirrtum, Wahndelikt oder untauglicher Versuch?", *Juristische Ausbildung*, 1985, s. 238-243.
- NOWAKOWSKI Friedrich, "Rechtsfeindlichkeit, Schuld, Vorsatz", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, S. 65 (1953), s. 379-402.
- PUPPE Ingeborg, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 3. b., Baden-Baden, 2016.
- RATH Jürgen, "Arbeitsschritte zur Behandlung strafrechtlicher Irrtumsfälle", *Juristische Ausbildung*, 1998, s. 539-544.
- RENGIER Rudolf, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 12. b., Verlag C. H. Beck, München, 2020.
- RINCK Klaus, *Der zweistufige Deliktsaufbau*, Berlin: Duncker & Humblot, 2000.
- ROLSHOVEN Fritz, *Die Stellung des Subsumtionsirrtums im Gesamtirrtumsproblem des Strafrechts*, Bernhard Sporn, Buchdruckerei und Verlag, Zeulanroda, 1934.
- ROXIN Claus, *Strafrecht Allgemeiner Teil I*, 4. b., Verlag C. H. Beck, München, 2006.

- RÖNNAU Thomas/FAUST Florian/FEHLING Michael, "Der Irrtum und seine Rechtsfolgen", *Juristische Schulung*, 2004, s. 667-674.
- SCHLICK Moritz, *Allgemeine Erkenntnislehre*, Berlin, 1918.
- SCHLÜCHTER Ellen, *Irrtum über normative Tatbestandsmerkmale im Strafrecht*, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1983.
- SCHMIDT Rolf, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 20. b., Verlag Dr. Rolf Schmidt, Bremen, 2018.
- SCHRÖDER Horst, "Die Irrtumsrechtsprechung des BGH", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, S. 65 (1953), s. 178-209.
- SCHUPPE Wilhelm, *Grundriss der Erkenntnistheorie und Logik*, 2. b., Berlin, 1910.
- SCHWEGLER Isabell, *Der Subsumtionsirrtum*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1995.
- SCHWEIZER Adolf, *Zur Lehre vom Irrtum im Strafrecht*, Strassburg, 1906.
- TUNÇ Kübra, *Ceza Hukukunda Kastı Engelleyen Hata*, Adalet Yayinevi, Ankara, 2020.
- VOGEL Joachim, "§16 Irrtum über Tatumstände", *Leipziger Kommentar StGB Band 1, Einleitung §§1-31*, 12. b., Berlin: Heinrich Wilhelm Laufhütte / Ruth Rissing-van Saan / Klaus Tiedemann, 2007.
- WALTER Tonio, *Der Kern des Strafrechts. Die allgemeine Lehre vom Verbrechen und die Lehre vom Irrtum*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006.
- WARDA Heinz-Günter, "Grundzüge der strafrechtlichen Irrtumslehre", *Juristische Ausbildung*, 1979, s. 1-5; 71-82.
- WELZEL Hans, *Das Deutsche Strafrecht, Eine Systematische Darstellung*, 11. b., De Gruyter, Berlin, 1969.
- WELZEL Hans, "Der Parteiverrat und die Irrtumsprobleme (Tatbestands-, Verbots- und Subsumtionsirrtum)", *Juristenzeitung*, 1954, s. 276-280.
- WESSELS Johannes, Werner BEULKE, Helmut SATZGER, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 50. b., C. F. Müller, Heidelberg, 2020.